

тема

Огляд рішень РАУ
від 24 — 25 жовтня
2014 року

с. 8

Андрій Костін
Візит українських
адвокатів
та правозахисників
до Данії

с. 23

Віра Козіна
Наша пісня гарна
й нова: стислий
огляд чергових
антикорупційних змін

с. 29

Ігор Караман
Огляд справ проти
України, розглянутих
ЄСПЛ протягом
серпня — жовтня
2014 року

с. 45

Шановні колеги!

*Щиро вітаю
адвокатів України
з Днем адвокатури!*

Сучасний розвиток України як демократичної, соціальної, правової держави неможливий без належного функціонування правових інститутів, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини. Одним з таких інститутів є адвокатура. Наша діяльність спрямована на дотримання законодавства, забезпечення ефективної роботи судової системи і правоохоронних органів та є надзвичайно цінною для суспільства.

Принциповість адвоката, вимогливість до себе, відповідальність, вірність ідеалам справедливості, цілеспрямованість та наполегливість допомагають успішно відстоювати конституційні права і свободи громадян.

Прийміть слова вдячності за відданість своїй справі, за розуміння важливості завдань, що стоять перед нами. Нехай зігривають ваші серця людське визнання і вдячність, любов і доброта, а ваш професіоналізм, компетентність, послідовність та рішучість стануть запорукою плідної роботи, зразком служіння благородній меті — становленню та розвитку нашої держави.

Від усієї душі бажаю вам невичерпної енергії та оптимізму, міцного здоров'я, душевного тепла, сімейного затишку і благополуччя!

*З повагою,
Голова Національної асоціації
адвокатів України,
Ради адвокатів України
Лідія Ізовітова*

ЗМІСТ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Коваль К. П.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Загаря В. М.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Макаров О. А.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Беляєв О. А.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Дмитрієва О. Л.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Вишневський А. В.

Директор Координаційного центру з надання правової допомоги

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія КВ № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04071, м. Київ, вул. Ярославська, 6, поверх 5

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Привітання з Днем адвокатури України від В. Загаря 3

Привітання з Днем адвокатури України від О. Дмитрієвої 4

НОВИНИ ТА ПОДІЇ 9

РІШЕННЯ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Рішення РАУ № 140 від 24.10.14 р. «Про відтермінування строку сплати щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування адвокатами Донецької та Луганської областей» 8

Рішення РАУ № 175 від 25.10.14 р. «Про створення при Національній асоціації адвокатів України Комітету з питань координації надання правової допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям» 9

Рішення РАУ № 183 від 25.10.14 р. «Про затвердження роз'яснення щодо формалізації скарг стосовно неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність» 10

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Запитання-відповідь

Чи поширюється обмеження граничної суми готівкового розрахунку на розрахунки між підприємством (підприємцем) або фізичною особою з адвокатом? 12

О. Ковшова

Вітальні листівки: чи можливо віднести їх до витрат? 13

ДИСКУСІЯ

А. Сербіна

Органи прокуратури. «Перезавантаження». Частина 2 17

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

А. Костін

Візит українських адвокатів та правозахисників до Данії. 23

ЦІКАВІ СПРАВИ

В. Козіна

Наша пісня гарна й нова: стислий огляд чергових антикорупційних змін29

КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ

А. Іванов

Окремі питання застосування нормативних актів, прийнятих унаслідок проведення АТО34

ЦИВІЛЬНІ СПРАВИ

Л. Гузь, М. Лайкова, А. Сербіна

Дорожня карта (справи, що впливають з обов'язку повнолітніх доньки, сина утримувати батьків)39

СУДОВА ПРАКТИКА

Огляд судової практики вищих спеціалізованих судів.....44

ПРАКТИКА ЄСПЛ

І. Караман

Огляд справ проти України, розглянутих ЄСПЛ протягом серпня — жовтня 2014 року.....45

ІСТОРІЯ АДВОКАТУРИ

Й. Бронз

150-річчю присяжної адвокатури
100-річчю Ради адвокатів Одеської області54

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ

Скарга на постанову слідчого про закриття кримінального провадження.....59

Заперечення на клопотання про відсторонення від посади61

Заперечення на клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді застави62

Клопотання в порядку ст. 89 КПК України про визнання доказів недопустимими64

Головний редактор

Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор

Козіна В. В.

Редактор-аналітик

Лайкова М. С.

Загальний дизайн

Корчемака К. М.

Відповідальний випускаючий

Кеселева Л. Б.

Видавець

ТОВ «Видавничий будинок
«Фактор»

Адреса видавця та редакції:

вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна

Редакція:

(057) 719-41-14, 714-37-28

Факс-автомат (цілодобово):

(057) 714-93-52
e-mail: v.kozina@id.factor.ua
<http://www.factor.ua>

Віддруковано

згідно з наданим оригінал-макетом у друкарні «Фактор-Друк», вул. Саратовська, 51, м. Харків, 61030, Україна тел.: (057) 717-53-55

Номер замовлення

9102

Загальний тираж видання

4300 екз.

Періодичність виходу

раз на місяць

Дата виходу

12.12.2014 р.

© ТОВ «Видавничий будинок «Фактор», 2014.

Усі права на публікації захищені. Відтворення та поширення (розповсюдження) у будь-який спосіб творів (окремих частин творів), розміщених у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», допускається лише за дозволом Національної асоціації адвокатів України. При відтворенні матеріалів, що містяться у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», посилання на видання і вказівка імені (псевдоніма) автора твору обов'язкові.

Шановні колеги!

Щиро вітаю вас із професійним святом — Днем адвокатури!

У часи змін у суспільному житті професія адвоката стає особливо важливою та відповідальною.

Саме від нашої з вами принциповості та сумлінного ставлення до здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги у значній мірі залежить утвердження в країні конституційного принципу верховенства права та законності. Адже по захист і поновлення своїх прав люди звертаються передусім до адвоката.

Відтак бажаю кожному адвокату дотримуватися збалансованості інтересів своїх клієнтів та суспільства та слідувати високим етичним стандартам поведінки. А впевненість у власних силах, підкріплена довірою клієнтів, обов'язково забезпечить досягнення найвищих професійних вершин.

Надзвичайно важливо, аби сьогодні пріоритетом у нашій діяльності залишалася незалежність у реалізації професійних прав і обов'язків. Переконали, що лише спільними зусиллями, активною позицією кожного з нас вдасться забезпечити право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури.

У цей святковий день також бажаю усім здоров'я, оптимізму, благополуччя та подальшого професійного зростання.

**З повагою,
Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури
Валентин Загарія**

Шановні адвокати!

Вітаю вас із професійним святом — Днем адвокатури!

У ці нелегкі для нашої країни часи бажаю вам сил, витримки, непохитності духу і відданості своїй справі!

Ми живемо в нелегкий час змін і революцій, що не може не відобразитися і на адвокатському співтоваристві, яке також переживає реформування. Це складний і комплексний процес, який вимагає високого рівня усвідомленості цього самого процесу та чіткого виконання закону як адвокатами, так і органами адвокатського самоврядування.

Наша фахова діяльність відіграє дедалі вагомішу роль в утвердженні принципу верховенства права та справедливості, сприяє розвитку України як демократичної та правової держави. Спрямована на виконання законодавства, забезпечення ефективної роботи судово-слідчих органів, наша діяльність є життєво необхідною для суспільства.

Тож бажаю вам успіхів, нових професійних звершень, міцного здоров'я та сімейного затишку!

Нехай вас завжди супроводжують вдячність і визнання з боку клієнтів, а ваш професіоналізм та досягнення завжди будуть відмічені Українською державою!

**Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури
Ольга Дмитрієва**

ЗУСТРІЧ ІЗ ПРЕДСТАВНИКАМИ Національної палати судових виконавців Франції

У рамках реалізації в Україні Проекту Європейського Співтовариства «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» 26 листопада 2014 року в м. Київ відбулася зустріч Заступника Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України пана Валентина Гвоздія з міжнародними експертами Проекту — паном Патріком Сафаром (Заступник Голови Національної палати судових виконавців Франції) та паном Ліонелем Декоттом (Національна палата судових виконавців Франції).

У ході зустрічі сторони обговорили поточну ситуацію в Україні з питань виконання судових рішень, існуючі проблеми та можливі шляхи їх вирішення. За результатами зустрічі НААУ ініціювала збір серед адвокатської спільноти інформації про практичні проблеми виконання судових рішень в Україні.

Зібрана та узагальнена НААУ інформація буде передана експертам Проекту ЄС для подальшої розробки міжнародними експертами відповідних рекомендацій у зазначеній сфері.

ЗУСТРІЧ ГОЛОВИ КОМІТЕТУ НААУ з міжнародних відносин із керівництвом ССВЕ в Брюсселі

28 — 29 листопада 2014 року Голова комітету НААУ з міжнародних відносин А. Костін взяв участь у зустрічах та пленарному засіданні Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (ССВЕ). Метою візиту була підготовка до реалізації спільного проекту ССВЕ та Міжнародної асоціації юристів (ІВА) з підтримки розвитку адвокатури України, а також обговорення процесу

прийняття НААУ до складу ССВЕ. За результатами зустрічей досягнута домовленість про візит представників ССВЕ та ІВА до Києва у січні — лютому 2015 року для узгодження програми подальших заходів. На пленарному засіданні ССВЕ президентом організації на 2015 рік обрана адвокат із Польщі Марія Слазак, яка добре знає та завжди підтримує українську адвокатуру.

ЗУСТРІЧ ВАЛЕНТИНА ГВОЗДІЯ, Заступника Голови Ради адвокатів України, із представниками керівного складу громадських об'єднань адвокатів

28 листопада 2014 року в офісі секретаріату НААУ відбулася зустріч **Валентина Гвоздія**, Заступника Голови Ради адвокатів України, із представниками керівного складу громадських об'єднань адвокатів в особі **Дениса Бугая**, президента Асоціації правників України, **Олександри Егерт**, виконавчого директора Асоціації правників України, **Олега Чернобая**, президента Асоціації адвокатів України, **Олега Рачука**, віце-президента Асоціації адвокатів України, **Миколи Пашинського**, члена правління Асоціації адвокатів України.

Оскільки громадські професійні об'єднання адвокатів відіграють важливу роль у розвитку професії адвоката, сприяють її популяризації, Національна асо-

ціація адвокатів України виступила ініціатором в налагодженні спільного плану розвитку та підтримки проектів у галузі адвокатури.

Під час робочої зустрічі сторони обговорили важливі питання взаємодії та співробітництва між організаціями, а підсумком стали домовленості про постійний обмін корисною для адвокатів інформацією, проведення спільних заходів, підтримку проектів для адвокатів.

Національна асоціація адвокатів є спільним домом для усіх адвокатів країни, тому подібна співпраця має на меті сприяти відкритості та ефективності співпраці НААУ і громадсько-професійних утворень адвокатів в Україні.

КРУГЛИЙ СТІЛ

з міжнародними експертами Ради Європи

2 грудня 2014 року відбувся круглий стіл, метою якого стало обговорення проекту висновків експертів Ради Європи щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення адвокатської діяльності». Висновки міжнародних експертів були розроблені в рамках проекту Ради Європи в Україні «Посилення незалежності, ефективності та професіоналізму судової влади в Україні», який підтримується урядом Швеції через Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA).

У роботі круглого столу взяли участь міжнародні експерти, які розробили відповідні висновки та рекомендації до законопроектів, раніше спільно розроблених робочими групами Міністерства юстиції та НААУ, представники інших проектів міжнародних організацій в Україні, Міністерства юстиції та адвокатської спільноти.

У ході роботи круглого столу міжнародні експерти презентували учасникам свої висновки по зазначених законопроектах, зазначивши, що розроблені законопроекти в цілому відповідають європейським стандартам, і надавши певні зауваження та рекомендації щодо удосконалення окремих положень законопроектів. У свою чергу, Лідія Ізовітова, Голова НААУ, РАУ, подякувала міжнародним експертам Ради Європи за розроблені рекомендації та висловила сподівання щодо подальшої підтримки міжнародними експертами прагнень вітчизняної адвокатури з удосконалення законодавства, що стосуються питань адвокатури та адвокатської діяльності.

Того ж дня також відбулась окрема зустріч Голови НААУ, РАУ пані Ізовітової з міжнародними експертами Ради Європи, на якій сторони мали можливість обговорити актуальні проблеми адвокатури та здійснення адвокатської діяльності.

ВСТАНОВЛЕНО ПОРЯДОК

проведення реєстраційних дій щодо юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, місцезнаходженням / місцем проживання яких є територія проведення АТО

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.14 р. № 1669-VII Міністерство юстиції України видало наказ від 05.11.14 р. № 1849/5 «Про проведення реєстраційних дій щодо юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, місцезнаходженням / місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції».

Цим наказом встановлено, що державними реєстраторами юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців реєстраційних служб територіальних органів Міністерства юстиції України в областях та місті Києві здійснюються:

1) державна реєстрація фізичних осіб, які мають намір стати підприємцями, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції, за адресою тимчасового проживання без вимоги на-

явності реєстрації місця проживання за місцем проведення реєстраційних дій;

2) проведення реєстраційних дій щодо зміни місцезнаходження юридичних осіб та місця проживання фізичних осіб — підприємців, місцезнаходженням / місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції, та проведення інших реєстраційних дій щодо цих осіб.

Разом з цим наказом забороняється проведення реєстраційних дій, пов'язаних зі зміною складу засновників (учасників) та керівника юридичної особи, місцезнаходженням якої є територія проведення антитерористичної операції, у період її проведення.

З повним текстом наказу можна ознайомитись на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України у розділі «Нормативно-правові акти та роз'яснення» за посиланням <http://www.minjust.gov.ua/news/46350>

ЗМІНЕНО МІСЦЕРОЗТАШУВАННЯ деяких адміністративних судів України

З метою забезпечення належних і безпечних умов для роботи, своєчасного розгляду справ Донецьким окружним адміністративним судом, Луганським окружним адміністративним судом та Донецьким апеляційним адміністративним судом Указом Президента України № 866/2014 від 12.11.14 р. «Про внесення змін

до мережі адміністративних судів України» передбачено зміну місцезнаходження деяких судів: Донецький окружний адміністративний суд буде розташований у Слов'янську, Луганський окружний адміністративний суд переведено до Северодонецька, а Донецький апеляційний адміністративний суд — до Краматорська.

ПЕРЕНЕСЕННЯ РОБОЧИХ ДНІВ у зв'язку з новорічними святами

З метою створення сприятливих умов для святкування 1 січня — Нового року та 7 січня — Різдва Христового, а також раціонального використання робочого часу Кабінет Міністрів України у розпорядженні від 12.11.14 р. № 1084-р «Про перенесення робочих днів у 2015 році» рекомендує керівникам підприємств, установ і організацій (за винятком органів Пенсійного фонду України, Українського державного підприємства поштової зв'язку «Укрпошта», Державної казначейської служби та банків) перенести у порядку і на умовах, визначених законодавством, у 2015 році для працівників, яким встановлено п'ятиденний ро-

бочий тиждень з двома вихідними днями, робочі дні:

з п'ятниці 2 січня — на суботу 17 січня
з четверга 8 січня — на суботу 31 січня
з п'ятниці 9 січня — на суботу 14 лютого

Згідно з розпорядженням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.11.14 р. № 47/0/38-14 та розпорядженням Вищого господарського суду України від 26.11.14 р. № 42-р робочі дні в цих судах також будуть перенесені за вищевказаним графіком.

ЗАТВЕРДЖЕНО ПОРЯДОК ВІДНОВЛЕННЯ втраченого виконавчого провадження

Наказом Міністерства юстиції України від 24.11.14 р. № 1970/5 «Про внесення зміни до Інструкції з організації примусового виконання рішень» передбачено доповнення Інструкції з організації примусового виконання рішень, що була затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02.04.12 р. № 512/5, новим розділом XIV «Відновлення втраченого виконавчого провадження або матеріалів виконавчого провадження».

Відтепер відновлення можливе за заявою сторони виконавчого провадження або з ініціативи державного виконавця. Відновленню підлягають втрачене виконавче провадження або його матеріали, а також знищене виконавче провадження у разі постанов-

лення Європейським судом з прав людини рішення, відповідно до якого держава зобов'язана виконати рішення національного суду.

Окрім цього, Інструкцією встановлено вимоги до заяви про відновлення провадження, а також регламентовано порядок такого відновлення.

З повним текстом наказу Міністерства юстиції України від 24.11.14 р. № 1970/5 «Про внесення зміни до Інструкції з організації примусового виконання рішень» можна ознайомитися на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України у розділі «Нормативно-правові акти та роз'яснення» за посиланням <http://www.minjust.gov.ua/news/46435>

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

**РІШЕННЯ № 140
Про відтермінування строку сплати щорічного внеску
на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування
адвокатами Донецької та Луганської областей**

«24» жовтня 2014 року

м. Київ

Рада адвокатів України, розглянувши заяву адвоката Луганської області Ходаковського Ю. В. про звільнення його від сплати щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за 2014 рік, врахувавши складну політичну та економічну ситуацію, яка склалася на сході країни, а також приписи Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині фінансового забезпечення органів адвокатського самоврядування, статті Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України та Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, з метою створення адвокатам Донецької та Луганської областей відповідних умов для реалізації ними своїх професійних прав та обов'язків, керуючись статтями 55, 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, **вирішила:**

1. Відтермінувати строк сплати адвокатами Донецької та Луганської областей щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за 2014 рік до 24 грудня 2014 року.

2. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити ради адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури (Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя), а також оприлюднити його на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України [підпис]

Л. П. Ізовітова

Секретар Ради адвокатів України [підпис]

П. М. Гречківський

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

РІШЕННЯ № 175

**Про створення при Національній асоціації адвокатів України
Комітету з питань координації надання правової допомоги
учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям**

«25» жовтня 2014 року

м. Київ

Рада адвокатів України, розглянувши звернення заступника Глави Адміністрації Президента України Філатова О. В. про створення при Національній асоціації адвокатів України Координаційного центру з питань захисту інтересів воїнів АТО та членів їх сімей, з метою координації дій адвокатів із надання кваліфікованої юридичної допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям, а також організації та консолідації адвокатської спільноти для захисту прав та законних інтересів таких осіб, врахувавши пропозиції членів Ради адвокатів України щодо завдань, складу та форми роботи Комітету, керуючись статтею 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, **вирішила:**

1. Створити при Національній асоціації адвокатів України Комітет з питань координації надання правової допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям.
2. Головою Комітету обрати члена Ради адвокатів України, представника адвокатів від Чернігівської області у складі Ради адвокатів України — Гринь Людмилу Василівну.
3. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити ради адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури (Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя), а також оприлюднити його на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України

[підпис]

Л. П. Ізовітова

Секретар Ради адвокатів України

[підпис]

П. М. Гречківський

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ № 183

**Про затвердження роз'яснення щодо формалізації скарг
стосовно неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком
його дисциплінарну відповідальність**

«25» жовтня 2014 року

м. Київ

Рада адвокатів України, беручи до уваги рішення Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120, яким затверджено Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, врахувавши пропозиції членів Ради адвокатів України, керуючись статтею 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, **вирішила:**

1. Затвердити роз'яснення щодо формалізації скарг стосовно неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, що додається.

2. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити ради адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури (Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя), а також оприлюднити його на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України

[підпис]

Л. П. Ізовітова

Секретар Ради адвокатів України

[підпис]

П. М. Гречківський

**Додаток 1
до рішення Ради адвокатів України
від «25» жовтня 2014 року № 183**

***Щодо формалізації скарг стосовно неналежної поведінки адвоката,
яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність***

Порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, підстави та особливості дисциплінарного провадження стосовно адвоката регламентуються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики, затвердженими Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року, Регламентом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженим рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 року № 268 (нова редакція), Положенням про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженим рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120 (далі — Положення).

Дисциплінарним провадженням визнається процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діяч адвоката ознак дисциплінарного проступку.

Положенням формалізовано вимоги до заяви (скарги), яка може бути підставою порушення дисциплінарного провадження стосовно адвоката і притягнення його до дисциплінарної відповідальності, та наслідки недотримання зазначених вимог.

Так, згідно пункту 14 Положення, у заяві (скарзі) обов'язково має бути зазначено: найменування кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, до якої подається заява (скарга); П. І. Б. (найменування) заявника (скаржника), посада, місце роботи — для посадової та службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку та адреса електронної пошти (за наявності); П. І. Б. адвоката, щодо поведінки якого подається заява (скарга), поштова адреса, а також номер засобу зв'язку та адреса електронної пошти, якщо такі відомі; зміст дисциплінарного проступку адвоката, згідно зі статтею 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; виклад обставин, якими заявник обґрунтовує факт наявності в діяч адвоката дисциплінарного проступку; вимоги заявника (скаржника); виклад обставин, якими обґрунтовуються вимоги заявника (скаржника); зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину, викладену у заяві (скарзі), перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

Відповідно до пункту 15 Положення, заява (скарга), оформлена без дотримання зазначених вимог до заяви (скарги), подана за межами строку притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності або така, що не містить відомостей про зміст дисциплінарного проступку адвоката, без викладу обставин, якими обґрунтовуються вимоги заявника (скаржника) та зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину, повертається заявникові (скаржникові) з відповідними роз'ясненнями не пізніше десяти днів від моменту її надходження.

Таке рішення про повернення заяви (скарги) приймає Голова кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, якій/якому адресовано заяву (скаргу), про що повідомляється особі, яка її подала (пункт 19 Положення).

Звернення громадян до органів адвокатського самоврядування з відповідними пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян», без дотримання всіх формальних вимог, визначених Положенням про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженим рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120, не може бути підставою для порушення дисциплінарного провадження стосовно адвоката і притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Такі звернення громадян підлягають розгляду відповідними головами органів адвокатського самоврядування, яким вони адресовані, в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян».

Чи поширюється обмеження граничної суми готівкового розрахунку на розрахунки між підприємством (підприємцем) або фізичною особою з адвокатом?

Дніпропетровська обл.

Відповідь

Відповідно до п. 2.3 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637, підприємства (підприємці) мають право здійснювати розрахунки готівкою між собою та/або з фізичними особами протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами в межах граничних сум розрахунків готівкою, установлених відповідною постановою Правління Національного банку України. Платежі понад установлені граничні суми проводяться через банки або небанківські фінансові установи, які в установленому законодавством порядку отримали ліцензію на переказ коштів без відкриття рахунку, шляхом перерахування коштів

з поточного рахунку на поточний рахунок або внесення коштів до банку для подальшого їх перерахування на поточні рахунки. Кількість підприємств (підприємців) та фізичних осіб, з якими здійснюються розрахунки, протягом дня не обмежується.

Обмеження, установлене в абзаці першому цього пункту, стосується також розрахунків під час оплати за товари, що придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок готівкових коштів, одержаних за допомогою електронного платіжного засобу.

Пунктом 1 постанови Правління Національного банку України від 06.06.2013 р. № 210 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» визначено граничну суму розрахунків готівкою, зокрема:

— підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня в розмірі 10 000 (десяти тисяч) гривень
— фізичної особи з підприємством (підприємцем) протягом одного дня за товари (роботи, послуги) у розмірі 150 000 (ста п'ятдесяти тисяч) гривень
— фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 150 000 (ста п'ятдесяти тисяч) гривень

Нагадаємо, що відповідно до абз. 2 п.п. 14.1.226 ст. 14 Податкового кодексу України незалежна професійна діяльність — це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, **адвокатів**, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою — підприєм-

цем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Таким чином, оскільки особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, не зареєстровані як суб'єкти господарювання, то на розрахунки між підприємством (підприємцем, фізичною особою) з фізичною особою, яка здійснює незалежну професійну діяльність, буде поширюватись лише обмеження, встановлене у розмірі 150 000 гривень.

Марина Лайкова,
редактор, адвокат, к. ю. н.

ВІТАЛЬНІ ЛИСТІВКИ: ЧИ МОЖЛИВО ВІДНЕСТИ ЇХ ДО ВИТРАТ?

Олена Ковшова, економіст-аналітик ВБ «Фактор»

Адвокати також мають право привітати колег та клієнтів зі святами, зокрема з новорічними та професійними. Привітання — невід’ємна складова професійної та ділової етики. Чи можливо віднести вітальні листівки до витрат, розповімо далі.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Щоб розібратись із листівками, треба пам’ятати:

1	адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально (самозайнята особа) або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об’єднання
2	самозайнята особа є платником податку у межах підприємницької чи незалежної професійної діяльності згідно зі ст. 14 Податкового кодексу України ¹
3	адвокатське бюро чи адвокатське об’єднання є юридичною особою (ст. 14 та 15 Закону України від 05.07.12 р. № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), а відтак і платником податків відповідно до вимог ст. 15 ПК
4	оподатковуваним доходом адвоката вважають сукупний чистий дохід, тобто різницю між доходом і документально підтвердженими витратами, необхідними для провадження певного виду незалежної професійної діяльності (ст. 178 ПК)

БУТИ ЧИ НЕ БУТИ ЛИСТІВКАМ ВИТРАТАМИ?

Що таке вітальні листівки для цілей бухгалтерського та податкового обліку, та чи можна взагалі відносити їх вартість на витрати?

Для обох випадків спиратись на визначення терміна «лістівка» у чинному законодавстві не доведеться. Але у рекламній справі під листівкою розуміють рекламний лист невеликого формату з текстами та ілюстраціями.

Сучасна листівка може бути різного формату. Але якщо ми застосовуємо листівку для офіційного привітання, то маємо використовувати більш-менш стандартний розмір. При цьому кількість складань листівки особливого значення не має (без складання, одне складання).

Не дарма ми звернулися по допомогу до реклами.

У ПК немає жодних згадок про можливість віднесення вітальних листівок до витрат у діяльності самозайнятої особи, фізичної особи — підприємця або підприємства, установи та організації незалежно від форми власності.

Податківці ретельно перевіряють витрати, які плат-

ник відображає у звітності. Особливо важко доводиться самозайнятим особам, зокрема адвокатам і нотаріусам. Для них у нормах ПК чітко не прописаний перелік витрат, на які можна зменшити оподатковуваний дохід. Тому керуватись доводиться лише листами-роз’ясненнями податківців, у яких визначені далеко не всі витрати, що виникають у діяльності таких осіб.

За традицією до витрат, які відсутні у роз’ясненнях, податківці ставляться досить суворо. Довести право на них та їх доцільність у діяльності адвоката, особливо самозайнятої особи, важко, навіть якщо є підтвердні документи.

Наведемо простий приклад. Якщо самозайнятий адвокат пересувається по країні в адвокатських справах, довести зв’язок таких «подорожей» із його діяльністю майже неможливо. Для адвоката це не є відрядженням, бо немає ані наказу, ані добових. Залишаються лише квитки, які до справи не «пришиєш», якщо ці витрати не обумовлені договором з клієнтом.

Інша справа, коли є договір із клієнтом, в якому пе-

¹ Далі за текстом — ПК.

редбачені такі подорожі. У такому разі вартість квитків може виступати складовою адвокатського гонорару

або відшкодуватись клієнтом окремо на підставі ст. 29 Правил адвокатської етики².

ДОВІДКА

У листі від 03.04.12 р. № 9779/7/17-1217 Державна податкова служба України зазначила, що у договорі про надання правової допомоги мають бути визначені:

- види передбачуваних фактичних витрат, пов'язаних з виконанням доручення (оплата роботи фахівців, чії висновки запитуються адвокатом, транспортні витрати, оплата друкарських, копіювальних та інших технічних робіт, перекладу та нотаріального посвідчення документів, телефонних розмов тощо);
- порядок їх погашення (авансування, оплата по факту в певний строк тощо);
- може бути визначений їх обсяг.

Також податківці наголосили: до складу витрат адвоката, що здійснює незалежну професійну діяльність, включають лише документально підтверджені витрати, які безпосередньо пов'язані з провадженням професійної адвокатської діяльності та визначені договором.

Такий самий висновок містить і лист Державної податкової служби України від 04.10.12 р. № 1536/0/141-12/Б/10-1114/3641. Є й інші невідкликані роз'яснення

податківців, які розширюють перелік «дозволених» витрат. Об'єднаємо їх до купи³. Так, для зменшення бази оподаткування адвокатам можна відносити на витрати:

1	оплату праці найманих працівників за трудовими чи цивільно-правовими угодами
2	сплату внесків до Пенсійного фонду України, єдиного соціального внеску, у тому числі на фонд оплати праці найманих працівників
3	орендну плату за користування приміщенням, яке є робочим місцем адвоката
4	виготовлення печаток і штампів, а також їх заміну
5	обслуговування технічного обладнання (комп'ютери, у тому числі їх програмне забезпечення, принтери, сканер, ксерокс, факс, телефон тощо)
6	відкриття рахунків у банках та їх розрахунково-касове обслуговування (депозитні рахунки)
7	проходження підвищення кваліфікації адвокатом
8	участь у короткотермінових семінарах, симпозиумах, науково-практичних конференціях
9	удосконалення професійної майстерності
10	придбання та передплату юридичної літератури (книг, журналів, дисків, програм тощо)
11	користування електронною базою законодавства
12	виготовлення бланків (у тому числі ордерів) із зазначенням прізвища, імені та по батькові адвоката, номера і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю
13	придбання канцелярського приладдя
14	програмне забезпечення
15	поштові та кур'єрські послуги, необхідні для виконання адвокатської діяльності
16	витрати на телекомунікаційний зв'язок для подання податкової звітності

² Схвалені Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури від 17.11.12 р.

³ На підставі листів Державної податкової служби України від 28.02.11 р. № 5673/7/17-0717, від 03.04.12 р. № 9779/7/17-1217, від 04.10.12 р. № 1536/0/141-12/Б/10-1114/3641, від 21.11.12 р. № 2743/0/141-12/Д/17-1215.

Одночасно самі податківці зазначають: ст. 178 ПК не містить вказівок на необхідність затвердження нормативно-правового акта, який би визначав перелік витрат осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність.

Робимо висновок: названий перелік не є вичерпним. Тож, якщо адвокат доведе, що його витрати **необхідні** для провадження певного виду незалежної професійної діяльності, він може зменшити оподатковуваний дохід на суму таких витрат.

Давайте розбиратись, як можна довести доцільність витрат на вітальні листівки для самозайнятих адвокатів та адвокатських об'єднань (бюро) за допомогою ПК та безпосередньо роз'яснень податківців.

По-перше, нам знадобиться визначення терміна «господарська діяльність», яку здійснюють юридичні особи (адвокатські бюро та об'єднання). Це **діяльність особи**, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, **спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи**, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за дого-ворами комісії, доручення та агентськими договорами (п.п. 14.1.36 п. 14.1 ст. 14 ПК).

По-друге, визначення терміна «**незалежна професійна діяльність**» для самозайнятих адвокатів. Це — участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних

керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою — підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб (п.п. 14.1.226 п. 14.1 ст. 14 ПК).

По-третє, звичайна вітальна листівка навряд чи приведе до факту отримання доходу. А от якщо вона буде містити рекламу — інша справа. Пояснимо чому.

Реклама — інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких осіб чи товару. Таким терміном оперує ст. 1 Закону України від 03.07.96 р. № 270/96-ВР «Про рекламу»⁴.

Увага! Реклама має бути чітко відокремлена від іншої інформації, незалежно від форм чи способів розповсюдження, таким чином, щоб її можна було ідентифікувати як рекламу (ч. 1 ст. 9 Закону № 270/96).

Тобто в кінці листівки бажано вказати, що ви надаєте адвокатські послуги, і залишити свою контакту інформацію, адреси розміщення офісів, адресу веб-сайту тощо.

По суті, тоді листівка, крім слів привітання, буде підтримувати споживчу обізнаність щодо послуг, які ви надаєте. Це не суперечить вимогам Закону № 270/96 та не тягне за собою необхідність сплачувати податок з реклами.

Зауважимо, вітальна листівка повинна нести рекламний характер, зокрема:

1	нанесені на листівку зображення та інформація повинні сповіщати партнерів, потенційних клієнтів про продукцію, послугу або товар, що продається
2	таку листівку отримувач не зможе використати у господарській або іншій діяльності
3	застосувати її можна лише як засіб отримання інформації
4	вона не може бути використана для продажу

До речі, у переліках витрат, які надають податківці у своїх листах, немає жодного слова про витрати на рекламу. Як можна продавати товар або послугу без реклами? Фактично це неможливо і суперечить законам ринку та здорової конкуренції на ньому. На цьому й зіграємо.

АРГУМЕНТИ Й ФАКТИ

Витрати — це сума будь-яких витрат **платника податку** у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних **для провадження господарської**

діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, унаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником). Це чітко прописано у п.п. 14.1.27 п. 14.1 ст. 14 ПК.

За останні роки із багатьох роз'яснень податківців випливає, що для отримання права на податкові витрати будь-яка реклама повинна бути пов'язана із господарською діяльністю платника.

⁴ Далі за текстом — Закон № 270/96.

Наприклад, у листі Державної податкової адміністрації від 08.09.11 р. № 16504/6/15-1415 зазначено таке: витрати на оплату маркетингових та рекламних послуг включають до складу витрат підприємства за умови дотримання вимог п. 138.2 ст. 138 ПК. У п. 138.2 ст. 138 ПК мова йде про витрати, які враховують для визначення об'єкта оподаткування. Їх визнають на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, установлених розд. II ПК.

До речі, у Загальнодоступному інформаційно-довідковому ресурсі⁵ податківці зазначали: Законом № 270/96 не встановлено обмежень щодо способів проведення реклами. Таким чином, будь-яка інформація (усна, письмова), що містить у собі дані про фірму та її господарську діяльність, є рекламою.

Загальним висновком податківці підкреслюють: якщо витрати можна визнати рекламою або витратами на збут — витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг), на передпродажну підготовку товарів (п.п. 138.10.3 п. 138.10 ст. 138 ПК) — та якщо витрати належним чином документально підтверджені і пов'язані з провадженням господарської діяльності, то підприємство може віднести їх до інших витрат.

Отже, для адвокатських об'єднань та бюро все зрозуміло, оскільки вони є юридичними особами. **А от для самозайнятих адвокатів це можливо тільки за аналогією.**

До речі, для останніх можна застосувати лист Державної податкової адміністрації у м. Києві від 05.10.11 р. № 9876/10/31-606 «Щодо деяких питань оподаткування».

На думку податківців, витрати на проведення реклами, у тому числі щодо особи — платника податку, можуть бути віднесені до складу інших витрат згідно з п.п. 140.1.5 п. 140.1 ст. 140 ПК за умови, що вона відокремлена від іншої інформації і її можна було ідентифікувати як рекламу. Однак у цьому ж листі вони наголошують, що у кожному конкретному випадку платнику краще користуватись індивідуальною податковою консультацією.

Робимо висновок: і для об'єднань, і для бюро, і для самозайнятих адвокатів краще буде звернутись за роз'ясненням щодо включення вітальних листівок до складу витрат безпосередньо до податківців. Та для тих, хто сміливий та готовий відстоювати свої права, зауважимо, чим ще можна оперувати в якості доказу.

Так, для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань (п. 44.1 ст. 44 розд. II ПК). Підставою для цього є первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством. При цьому платникам податків забороняється формування показників податкової звітності на підставі даних, не підтверджених документами.

Тобто усі витрати на виготовлення або придбання вітальних листівок треба підтверджувати до останньої копійки. Ви маєте зберегти усі чеки, які свідчать про оплату товару чи послуг, пов'язаних із листівками. Це й буде документальне підтвердження понесених витрат. Самозайнята особа відобразить понесені витрати у Книзі доходів та витрат на підставі чеків.

Наостанок ще раз відмітимо: офіційних роз'яснень щодо можливості віднесення вітальних листівок на рекламні витрати немає. Тому платнику доведеться самостійно обґрунтовувати податківцям доцільність такого віднесення.

ПОРАДИ

Привітання, надіслане листівкою, — додатковий привід налагодити та підтримати гарні стосунки із клієнтами (потенційними клієнтами). Та пам'ятайте: «вітальний» рекламний запал також має бути помірним та не виходити за межі адвокатської етики.

Кількість привітань теж має значення. Розсилання сотень і сотень листівок може бути розцінено як навмисне зменшення своїх доходів і як наслідок — зменшення суми сплачених податків.

Важливим є й вибір свят. Навряд чи контролюючі органи зрозуміють безліч вітань з Днем народження — вони носять індивідуальний характер та заходами рекламного характеру можуть вважатися «з натяжкою». А ось привітання з професійними, новорічними та різдвяними святами, з Днем Конституції — гарний привід привітати клієнтів, ненав'язливо нагадавши про себе.

Також не забувайте про наявність невеличкого рекламного тексту у листівках. Інакше на вартість цих витрат не можна буде зменшувати свої доходи від здійснення адвокатської діяльності.

⁵ <http://zir.minrd.gov.ua>

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ. «ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ». ЧАСТИНА 2

Анастасія Сербіна, адвокат, аналітик ВБ «Фактор»

У попередньому номері ми ознайомили вас із новелами в роботі органів прокуратури у перехідний період з 26.10.14 р. по 24.05.15 р. 24.05.15 р. набуває чинності у повному обсязі Закон України від 14.10.14 р. № 1697-VII «Про прокуратуру»¹. Про структурні зміни в системі органів прокуратури, процесуальні можливості прокурорів, їхні функції та повноваження, матеріальне забезпечення прокурорів ви дізнаєтесь із цієї статті.

ПРО СИСТЕМУ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Згідно зі ст. 1 Закону № 1697 прокуратура України становитиме єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснюватиме встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

До системи органів прокуратури будуть належати (ст. 7 Закону № 1697):

1) Генеральна прокуратура України;

2) регіональні прокуратури;

3) місцеві прокуратури;

4) військові прокуратури.

Таким чином, система органів прокуратури суттєво скорочується, більше не передбачені обласні прокуратури — тепер вони матимуть статус регіональних; міські, районні, міжрайонні, районні в містах прокуратури будуть представляти собою одну ланку — місцеві. Кількість місцевих прокуратур становитиме всього 178 прокуратур на всю Україну.

ДОВІДКА

Раніше кількість прокуратур лише у Черкаській області складала 23, а буде тільки 5, в Одеській області їх було 39, а стане лише 10!

Новий Закон передбачає трирівневий ступень підпорядкування.

Спеціалізовані прокуратури, такі як прокуратури нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері, транспортній сфері тощо, Законом № 1697 **не передбачені**.

Генеральна прокуратура України в ч. 3 ст. 7 та ст. 8 нового Закону визначена як орган прокура-

тури вищого рівня щодо регіональних та місцевих прокуратур, а регіональна прокуратура — як орган прокуратури вищого рівня щодо місцевих прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної регіональної прокуратури.

Законом № 1697 також чітко встановлена кількість заступників Генерального прокурора: перший

¹ Далі за текстом — Закон № 1697.

заступник, чотири заступники (наразі їх 6), а також заступник Генерального прокурора України — Головного військового прокурора. У структурі Генеральної прокуратури України будуть утворені **департаменти та відділи**.

До **регіональних прокуратур** (ст. 10 Закону № 1697) належатимуть прокуратури областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя. Регіональну прокуратуру очолюватиме керівник регіональної прокуратури — прокурор області, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, який матиме першого заступника та чотирьох заступників (наразі в кожній області різна кількість заступників). У структурі регіональної прокуратури будуть утворені підрозділи — **управління та відділи**.

Місцева прокуратура, перелік та територіальна юрисдикція яких визначається в Додатку до Закону № 1697, очолюватиме керівник місцевої прокуратури, який матиме першого заступника та трьох заступників (наразі кількість заступників різна). У структурі місцевої прокуратури в разі необхідності утворюються такі підрозділи, як **відділи** (ст. 12 цього Закону).

До **військових прокуратур** належатимуть Головна військова прокуратура (на правах структурного підрозділу Генеральної прокуратури України), військові прокуратури регіонів (на правах регіональних), військові прокуратури гарнізонів та інші військові прокуратури (на правах місцевих), перелік яких чітко визначений Законом № 1697 (їх буде 32).

Новим Законом встановлено, що у разі якщо в силу виключних обставин у певних адміністративно-територіальних одиницях не діють органи прокуратури України, які мають здійснювати там нагляд, за рішенням Генерального прокурора України виконання їх функцій може покладатися на військові прокуратури.

У системі прокуратури може запроваджуватися спеціалізація прокурорів.

Слідчі прокуратури Законом № 1697 не передбачені.

ПРО СТАТУС ПРОКУРОРА

Згідно з ч. 2 ст. 15 Закону № 1697 прокурори в Україні матимуть єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі.

Здійснюючи функції прокуратури, **прокурор є незалежним** від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України.

Прокурор призначатиметься на посаду безстроково та може бути звільнений з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, передбачених цим Законом.

Межі обґрунтованої критики діяльності прокурора визначаються з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.

На підставі ст. 17 Закону № 1697 прокурори здійснюватимуть свої повноваження у межах, визначених законом, і **підпорядковуватимуться керівникам виключно в частині виконання письмових наказів адміністративного характеру**, пов'язаних з організаційними питаннями діяльності прокурорів та органів прокуратури.

Адміністративне підпорядкування прокурорів не може бути підставою для обмеження або порушення незалежності прокурорів під час виконання ними своїх повноважень.

Генеральний прокурор України має право видавати письмові накази адміністративного характеру, що є обов'язковими до виконання всіма прокурорами.

Письмові накази адміністративного характеру є обов'язковими до виконання підлеглими прокурорами.

ВАЖЛИВО

Під час здійснення повноважень, пов'язаних з реалізацією функцій прокуратури, прокурори мають бути незалежними, самостійно приймати рішення про порядок здійснення таких повноважень, а також зобов'язані виконувати лише такі вказівки прокурора вищого рівня, що надаються з дотриманням вищенаведених вимог (ч. 3 ст. 17 Закону № 1697).

Прокурори вищого рівня мають право давати вказівки прокурору нижчого рівня, погоджувати прийняття ним певних рішень та здійснювати інші дії, що безпосередньо стосуються реалізації цим прокурором функцій прокуратури, виключно в межах та порядку, визначених законом. **Генеральний прокурор України має право давати вказівки будь-якому прокурору.**

Прокурор **не зобов'язаний виконувати накази та вказівки** прокурора вищого рівня, що викликають у нього сумнів у законності, якщо він не отримав їх у письмовій формі, а також явно злочинні накази або вказівки. Прокурор має право звернутися до Ради прокурорів України з повідомленням про загрозу його незалежності у зв'язку з наданням (відданням) прокурором вищого рівня наказу або вказівки.

Перебування на посаді прокурора **несумісне** з обійманням посади в будь-якому органі державної

влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах. Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

Нововведенням Закону № 1697 є **прокурорське самоврядування**. Згідно зі ст. 19 цього Закону прокурор має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури. Розділ 8 Закону № 1697 встановлює засади, порядок діяльності та повноваження прокурорського самоврядування.

Прокурор зобов'язаний щорічно проходити **таємну перевірку доброчесності**, яку проводитимуть підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором України.

ВАЖЛИВО

Шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю прокурора, відшкодовується державою незалежно від його вини в порядку, визначеному законом. Держава має право зворотної вимоги до нього в розмірі виплаченого відшкодування в разі встановлення в діях прокурора складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироким суду щодо нього, який набрав законної сили.

ПРО ФУНКЦІЇ ПРОКУРОРА

Статтю 2 Закону № 1697 на прокуратуру покладаються **такі функції**:

1) **підтримання державного обвинувачення в суді** (ст. 22 цього Закону) щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України² ;

2) **представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом** (ст. 23 Закону № 1697). Таке представництво полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави.

Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така **особа не спроможна самостійно захистити** свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні

повноваження **через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність**, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

Представництво інтересів держави можливо у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, **якщо захист цих інтересів не здійснює** або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України,

² Далі за текстом — КПК.

створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань. Представництво в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може здійснюватися прокурором Генеральної прокуратури України або регіональної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора України або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді. Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді **виключно після підтвердження судом підстав для представництва.**

Прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень. У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи його законним представником або суб'єктом владних повноважень.

Виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у випадку, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, **прокурор має право отримувати інформацію**, яка на законних підставах належить цьому суб'єкту, вилучувати та отримувати від нього матеріали та їх копії. Дана можливість суттєво обмежена порівняно з можливостями прокурора за старим законом.

У разі відсутності суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесений захист законних інтересів держави, а також у разі представництва інтересів громадянина з метою встановлення наявності підстав для представництва прокурор має право:

1) вилучувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загально-

обов'язкового державного соціального страхування, що знаходяться у цих суб'єктів, у порядку, визначеному законом;

2) отримувати від посадових і службових осіб таких органів та організацій усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе виключно за їхньою згодою.

Законом передбачена можливість вжиття заходів досудового врегулювання спору.

У разі встановлення ознак адміністративного чи кримінального правопорушення прокурор зобов'язаний здійснити передбачені законом дії щодо порушення відповідного провадження.

Закон № 1697 **не містить** таких понять, як **прокурорська вимога та подання прокурора**;

3) **нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство** (ст. 25 Закону № 1697), здійснюватиметься в межах повноважень, визначених Законом України від 18.02.92 р. № 2135-12 «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК.

Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.

Прокурори, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Координаційні повноваження прокурори здійснюють шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, а також проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності;

4) **нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян** (ст. 26 Закону № 1697). Під час здійснення цієї функції прокурор має право:

— у будь-який час за посвідченням відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

— опитувати таких осіб з метою отримання інформації про умови їх тримання та поведіння з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;

— перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;

— вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності;

— знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця;

— вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусо-

вого характеру та перевірок інших місць, в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

— звертатися до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках.

Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або таким рішенням строку) перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, іншому місці, в якому особа примусово тримається згідно із судовим рішенням або рішенням адміністративного органу.

Письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку та умов тримання осіб є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.

ПРО ДИСЦИПЛІНАРНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Статтею 43 Закону № 1697 чітко визначені **підстави** для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, до них належать:

1	невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків
2	необґрунтоване зволікання з розглядом звернення
3	розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень
4	порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру
5	вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури
6	систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики
7	порушення правил внутрішнього службового розпорядку
8	втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення
9	публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості

Притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його

до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом.

ВАЖЛИВО

Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та/або підтримання державного обвинувачення у цьому провадженні, крім випадків умисного порушення ним вимог законодавства чи неналежного виконання службових обов'язків.

Дисциплінарне провадження здійснюється **Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів** (ст. 44 Закону № 1697). Про цю комісію та можливість оскарження її рішення було висвітлено у попередньому номері, у зв'язку з чим додатково зупинятися на цих питаннях не доречно.

Згідно з ч. 2 ст. 45 Закону № 1697 право на звернення до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів із скаргою (заявою) про вчинення прокурором дисциплінарного проступку має кожен, кому відомі такі факти. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів розміщує на своєму веб-сайті рекомендований зразок скарги (заяви).

**ПРО МАТЕРІАЛЬНЕ
ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Із набуттям чинності Законом № 1697 суттєво покращиться матеріальне забезпечення прокурора. Згідно зі ст. 81 цього Закону заробітна плата прокурора складається з посадового окладу і доплат за вислугу років та виконання обов'язків на адміністративній посаді та інших виплат, передбачених законодавством.

Посадовий оклад прокурора місцевої прокуратури встановлюється у розмірі 12 мінімальних заробітних плат, що запроваджується поетапно. Посадові оклади інших прокурорів устанавлюються пропорційно до посадового окладу прокурора місцевої прокуратури з відповідним коефіцієнтом.

Тривалість щорічної відпустки прокурора становитиме 30 календарних днів.

Після призначення на посаду прокурор, який потребує поліпшення житлових умов, забезпечується службовим житлом за місцем знаходження прокуратури (ст. 83 Закону № 1697). Прокурор та члени його сім'ї користуються в установленому порядку безоплатним медичним обслуговуванням у державних закладах охорони здоров'я. Прокурору може надаватися матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань у розмірі, що не перевищує середньомісячної заробітної плати прокурора.

Держава забезпечує фінансування та належні умови функціонування прокуратури і діяльності прокурорів (ст. 87 Закону № 1697).

ВІЗИТ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ТА ПРАВОЗАХИСНИКІВ ДО ДАНІЇ

Андрій Костін, адвокат,
голова комітету з міжнародних відносин НААУ

З 21 по 24 листопада я як голова комітету з міжнародних відносин НААУ та А. Сицько, член дисциплінарної палати КДКА Київської області, взяли участь у візиті групи українських адвокатів та правозахисників до Данії. Візит відбувався в рамках проекту Ради Європи «Підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» і передбачав детальне ознайомлення із політичним устроєм, судовою та правоохоронною системою, діяльністю адвокатури та інститутів громадянського суспільства, пенітенціарною системою Данії. Ми дуже вдячні координаторам програм Ради Європи в Україні К. Цхомелідзе, Б. Маланчук, а також нашим датським колегам М. Лінгбо, Б. Вестберг і Х. Северінсен за бездоганну організацію візиту, підтримку і допомогу. У цій статті хочу поділитися інформацією про організацію влади, судової системи у Данії, а також про підходи до відправлення правосуддя, організацію адвокатської діяльності та адвокатського самоврядування у цій чудовій країні.

ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ

Данія є найстарішою в Європі монархією. Більшість населення підтримує таку систему державного устрою, коли королева є головою держави, хоча її функції носять в основному формальний характер. Досвід данців свідчить, що конституційний монарх має підтримку суттєвої більшості суспільства, на відміну від президента, якого можуть підтримувати менше громадян. Крім того, на відміну від будь-якого президента, монарх не є політиком, що додає стабільності в суспільстві. Дуже цікавою є система виборів парламенту, депутати якого обираються за відкритими списками політичних партій. Для того щоб брати участь у парламентських перегонах, будь-яка партія повинна представити не менш ніж 20000 підписів виборців, які реєструються у Міністерстві внутрішніх справ і перевіряються таким чином, щоб одна і та ж людина могла віддати свій підпис тільки за одну із партій. При населенні країни в 5,5 мільйона громадян завдання зі збору такої

кількості реальних підписів виявляється складним завданням. А якщо уявити, що виборці при системі відкритих списків віддають голос не тільки за партію, але й за її конкретного представника, вибори завжди є серйозним викликом навіть для розвинутих партійних структур. Звичайно за результатами виборів парламент оновлюється майже на третину. При цьому зазвичай до парламенту проходять 7 — 8 партій, тому їм завжди треба створювати коаліцію, що само по собі є бар'єром для узурпації влади у парламенті. Але за данською політичною традицією є питання, по яких суспільство вимагає практично однотайного голосування, наприклад при обранні омбудсмена.

ОМБУДСМЕН І ЙОГО МІСЦЕ У СУСПІЛЬСТВІ

Цікаво, що закон не вимагає будь-якої кваліфікованої більшості при обранні омбудсмена у Данії, але традиційно на цю посаду обирається людина, яка може зібрати майже 100 % голосів членів парламен-

ту. Омбудсмен не є членом парламенту, а очолює незалежну структуру. Кожний новий склад парламенту повинен обирати омбудсмена, але за традицією омбудсмен переобирається на наступний термін, за умови, якщо він не перевищує 10 років. Парламент може в будь-який момент звільнити омбудсмена, тому він повинен діяти незалежно і професійно, захищаючи права громадян від дій державних і муніципальних органів. Щорічно в офіс уповноваженого з прав людини надходить близько 5000 скарг, з яких офіс омбудсмена обирає ті, якими він буде займатися. Крім того, омбудсмен може почати перевірку за власною ініціативою, зазвичай після повідомлень у медіа. Омбудсмен взагалі не може втручатися у діяльність парламенту, приватного сектору та, що дуже важливо, — судової влади. Остання вважається абсолютно незалежною в тому числі і від такого спеціального органу, як уповноважений з прав людини. За наслідками перевірки офіс омбудсмена приймає рішення, яке носить рекомендаційний характер. За трьома ступенями «тяжкості» за результатами перевірки омбудсмен може: критикувати, критикувати та рекомендувати або тільки рекомендувати. Але зазвичай всі рішення омбудсмена на адресу державних органів виконуються ними, по-перше, у зв'язку із тим, що він користується абсолютною довірою парламенту, а по-друге, його рішення не мають наміру покарати посадовця, а служать для покращення діяльності державних органів. Безумовно, для ефективної роботи омбудсмен має надзвичайні повноваження щодо публічних установ і посадовців. Він має доступ до усіх без винятку документів державних установ (навіть секретних, для чого в офісі омбудсмена є спеціалісти з найвищими ступенями доступу), всі державні органи повинні надавати відповіді на запити офісу омбудсмена, крім того, персонал уповноваженого з прав людини має право входу до будь-яких державних органів навіть без попередження. Найвищим показником ефективності та якості роботи омбудсмена в Данії є перше місце в рейтингу довіри з боку суспільства. Навіть Верховний Суд Данії посідає третє місце в цьому рейтингу. До речі, про судову систему.

СУДОВА СИСТЕМА ДАНІЇ

Країна поділена до 24 судові округи, які слухають справи у першій інстанції. В Данії немає спеціалізації судів та суддів. Тому суди слухають всі види справ:

кримінальні, цивільні, адміністративні, комерційні, та будь-які інші, за винятком справ із морських перевезень, для розгляду яких існує спеціальний суд. Найбільший за кількістю справ і суддів — суд міста Копенгагена, який розглядає до 90 % всіх кримінальних справ і 12 % цивільних справ у Данії. Загальна кількість справ, які щорічно розглядає цей суд, сягає 36 тисяч, і робиться це силами 40 суддів та 24 суддів-асистентів. Але переважна більшість справ — це дрібні адміністративні справи та провадження щодо вирішення запобіжних заходів. Справи розглядаються переважно одноособово, але якщо покарання за вчинення злочину може перевищувати 4 роки ув'язнення, підсудний має право вимагати розгляду справи судом присяжних. У першій інстанції суд присяжних діє у складі 3 професійних суддів і 6 присяжних. Для прийняття рішення потрібна більшість голосів як серед суддів, так і серед присяжних, тобто обидві «частини» такого суду повинні дійти одного і того ж висновку для визнання особи винною. Біля 70 % кримінальних справ переглядаються в апеляційному порядку. До речі, апеляційний суд у Данії має всі повноваження суду першої інстанції: він може допитувати свідків, експертів, досліджувати всі докази і матеріали справи. У Данії два суди апеляційної інстанції, які слухають до 10000 справ на рік. Більшість справ слухається у складі колегії із 3 суддів. Якщо ж справа розглядається в апеляції судом присяжних, то він діє у складі 3 суддів та вже 9 присяжних. Суддя в Данії виступає здебільшого у ролі слухача і не бере активної участі в справі, дозволяючи сторонам по-справжньому змагатися у процесі, тому рівень професійної підготовки як адвокатів, так і прокурорів є дуже високим. Верховний Суд Данії розглядає не більше 400 справ на рік, які здебільшого стосуються спірних питань застосування норм матеріального права до тих чи інших правовідносин. У судовій системі існує процедура допуску справ до Верховного Суду. Цим займається спеціальна рада. Судовій системі Данії, як і взагалі органам державної влади та управління цієї країни, невідома корупція. Багато різних важелів застосовано для того, щоб її уникати. Але як судді, так і прокурори з адвокатами першою причиною відсутності корупції визначали саме традиційні устої суспільства, а вже потім систему самоуправління, високу заробітну плату та інше. За останні десятиріччя не більше 3 суддів подало у відставку після обвинувачення

у керуванні транспортом у стані алкогольного сп'яніння, а 1 суддя звільнився після махінацій із коштами суду. Чи варто вважати ці дії корупційними? Думаю, ні, але вони добре ілюструють правила, за якими судова влада досягає високого рівня довіри у суспільстві. Процедура призначення суддів виглядає дуже збалансованою. Будь-яка особа, яка має юридичну освіту у віці приблизно 40 років, може претендувати на вакантну посаду судді будь-якого суду. Попередній відбір кандидатів здійснює Комітет з призначення суддів, який складається із судді Верховного Суду, 2 суддів апеляційних судів, представника адвокатури, 2 представників від Міністерства юстиції (які за традицією є науковцями), 1 представника від співробітників апарату судів. Комітет обирає 2 — 4 кандидати, з якими проводяться співбесіди і за результатами яких обирається 1 майбутній суддя. Ця кандидатура рекомендується Комітетом Міністерству юстиції, яке не може обрати іншого кандидата, ніж той, що запропонований Комітетом. Міністерство в теорії може відхилити запропоновану кандидатуру, але повинно обґрунтувати своє рішення і запропонувати Комітету обрати іншого кандидата. Але на практиці Міністерство юстиції завжди погоджує кандидатів, запропонованих Комітетом. Суддя-асистент погоджується за такою ж процедурою, але він, на відміну від суддів, слухає прості справи, а згодом починає слухати справи у складі журі при суді присяжних і має можливість набиратися досвіду у колег-суддів. У подальшому суддя-асистент може на загальних підставах претендувати на посаду судді. До речі, суттєва більшість громадян у складі суду присяжних суттєво відрізняє цей інститут від аналогічного в Україні, де професійних суддів у журі більшість. Вважаю, що нашому законодавцю слід уважно вивчити цей досвід і збільшити кількість громадян у складі журі, щоб надати суду присяжних притаманного йому статусу суду народного (або суду суспільства). Кілька років тому Міністерство юстиції Данії навіть створило комітет, який наглядає за тим, щоб в складі присяжних були відповідно представлені всі прошарки суспільства.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ

З першого погляду, ще й з урахуванням українського досвіду, Міністерство юстиції Данії нагадує такого собі «монстра», який сконцентрував у собі майже всі важелі впливу на правову систему країни.

Але знову ж традиції Данії та своєрідний «данський підхід» до того, як користуватися повноваженнями, створюють зовсім іншу картину.

Як уже зазначалося, Міністерство юстиції юридично призначає суддів, більш того, переважна частина діючих суддів — колишні співробітники Міністерства. Крім того, органи прокуратури та поліції також підпорядковані Міністерству юстиції, це ж Міністерство є центральним органом уряду з питань законодавчої ініціативи, воно також представлене в різноманітних органах юридичного самоуправління (від судових до адвокатських), й адвокати, які практикують кримінальне право, повинні отримати таке собі погодження з боку Міністерства. Я вже не буду додавати інші функції, пов'язані із пенітенціарною системою, роботою міграційної служби тощо. Але виважена система балансів та «данський підхід» не дають міністру реальної можливості тримати все під особистим контролем, а з іншого боку, Міністерство через своїх представників відчуває ситуацію в кожній сфері правозастосування і може в діалозі з іншими колегами сприяти покращенню системи.

Міністерство є також координатором проектів судової реформи. Спеціальний комітет розглядав проект необхідних змін протягом 5 років і згодом надав свої пропозиції міністру. Особисто я вважаю, що 5 років на вивчення ситуації, її обговорення із спеціалістами та інститутами громадянського суспільства та підготовку тексту законопроектів — це забагато. Але це краще, ніж проводити реформи судової системи поспіхом, як це часто буває в Україні.

ПРОКУРАТУРА І ПОЛІЦІЯ

Ці структури формально перебувають в складі Міністерства юстиції. Генеральний прокурор і Головний комісар поліції призначаються міністром юстиції за відкритою процедурою. Вони, як і всі інші співробітники цих служб, призначаються на невизначений термін і можуть бути звільнені на загальних засадах за нормами законодавства про працю. На практиці і Генеральний прокурор, і Головний комісар поліції незалежні від міністра юстиції, хоча в теорії він може втручатися в їх діяльність, але цього не траплялось кілька десятиріч. Навіть якщо міністр скористається таким правом, він повинен буде належно обґрунтувати таке втручання і письмово проінформувати про це Голову парламенту. З іншого боку, і поліція, і прокуратура можуть звертатися до Міністерства

юстиції за юридичними висновками з будь-яких питань, і взагалі вони працюють більш легально, перебуваючи під хоча і м'яким, але контролем цивільного міністерства.

Прокуратура є органом виконавчої влади. Будь-яке самоврядування в прокуратурі Данії відсутнє. Єдина функція прокуратури — кримінальне провадження. В основному це стосується підтримання державного обвинувачення в суді, але на досудовій стадії прокуратура здійснює також перевірку якості і обґрунтованості матеріалів обвинувачення, які надаються поліцією. Генеральній прокуратурі підпорядковані 12 місцевих прокуратур, які очолюють комісари. Унікальним є той факт, що ті ж самі комісари очолюють регіональні відділення поліції, тобто у поліції і прокуратури в регіонах — єдиний керівник. Ця система історично існує в Данії і Норвегії, вона виправдала себе, і змінити її данці не збираються. Близько 98 % кримінальних справ розслідуються поліцією на місцевому рівні під фактичним контролем такого прокурора-комісара. На регіональному рівні діють 2 прокуратури вищого рівня, які підтримують обвинувачення у судах апеляційної інстанції, здійснюють нагляд за прокуратурами нижчого рівня та процесуальне керівництво за розслідуванням найсерйозніших злочинів. Очолює систему Генеральна прокуратура, яка підтримує позицію обвинувачення за кримінальними справами, які розглядаються Верховним Судом Данії, а також готує заяви щодо допуску кримінальних справ до Верховного Суду.

Поліція є також органом державного підпорядкування. У Данії відсутня муніципальне та інші види поліцейських формувань. Основними завданнями поліції на місцевому рівні є охорона громадського порядку, розслідування злочинів, контроль за дорожнім рухом та прикордонний контроль. Крім того, до складу поліції входить державна секретна служба. В теорії під час розслідування кримінальної справи поліція процесуально підпорядкована прокуратурі, але на практиці поліцейське розслідування проходить незалежно, за винятком тих етапів розслідування, коли необхідна участь суду (арешт, обшук, прослуховування телефонів, доступ до комп'ютерної інформації та інше). У такому випадку слідчий поліції звертається до прокуратури відповідного рівня, а вже прокурор, якщо він згоден із позицією слідчого, звертається до суду за відповідним рішенням. Крім того, поліція не може самостійно закрити

справу. У цьому випадку рішення також приймає прокуратура. Така система взаємовідносин між поліцією і прокуратурою дає можливість не втручатись у незалежність слідчого, все ж контролювати найбільш чутливі дії поліції, пов'язані із правами і свободами людини.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Законодавство Данії передбачає, що затримана особа повинна постати перед суддею на пізніше 24 годин з моменту затримання. Суддя може прийняти одне з трьох рішень: залишити особу на свободі на період розслідування справи, тримати її під вартою на строк до 4 тижнів або подовжити затримання на строк до 72 годин по складних справах, якщо слідство доведе виключну необхідність такого подовження. Особа, яка тримається під вартою, не рідше ніж 1 раз на 4 тижні постає перед суддею для вирішення питання про подовження терміну тримання під вартою або її звільнення. В теорії максимальним строком тримання під вартою на період слідства є один рік для дорослих і шість місяців для неповнолітніх. Тримання під вартою можливе, тільки якщо за скоєння злочину, в якому підозрюється особа, передбачено на менш ніж 4 роки ув'язнення. Слідчі дії включають у себе допити підозрюваного і свідків, різноманітні експертизи, обшуки і зняття інформації з каналів зв'язку, відтворення подій. Але є серйозна відмінність, яка відрізняє процес розслідування в Данії від такого ж в Україні. Будь-яка інформація, яка стала відома слідству (поліцейський звіт, експертне дослідження, показання свідка чи інше), негайно в копії надається захиснику. У виняткових випадках в інтересах слідства суд може зобов'язати адвоката не розголошувати специфічну інформацію своєму клієнтові до закінчення слідства або ж суд призначає іншого адвоката для вирішення питання про, наприклад, прослуховування телефонів.

Взагалі поняття права на захист трактується в Данії дуже широко, і адвокат залучається до участі у кримінальному провадженні, як тільки у справі з'являється підозрюваний. Юридичні особи також мають право на захист. Більше того, якщо слідство ще не може визначитися із колом підозрюваних, як, наприклад, у кримінальних справах, пов'язаних із комерційною діяльністю, то суд може призначити адвоката, який буде діяти в інтересах майбутнього підозрюваного. Насправді найчастіше саме суд

призначає адвоката із переліку зареєстрованих у цьому суді адвокатів, які практикують кримінальне право. Адвокат призначається по черзі в алфавітному порядку. Якщо він не може прийняти доручення, то призначається наступний. При цьому право клієнта на вільний вибір захисника визнається без обмежень, і таким захисником може бути будь-який адвокат, навіть якщо він не практикує у кримінальних справах. Але на практиці так склалося, що по більшості кримінальних справ підозрювані чи підсудні не мають власного адвоката, тож захисник їм призначається за вищевказаною процедурою. Нам довелося зустрічатися із президентом Данської національної асоціації захисників у кримінальних справах, що є добровільним об'єднанням адвокатів, які практикують захист по кримінальних справах. Більшість таких адвокатів є членами цього об'єднання. Він особисто практикує тільки за призначенням суду, як і більшість його колег. Асоціація також узгоджує розмір погодинної оплати праці адвокатів, які призначаються судами. На цей час оплата становить 230 євро на годину. Оплата гонорару адвоката здійснюється державою на підставі його звіту, який повинен бути затверджений суддею, котрий вів справу. При цьому оплаті підлягає не тільки час роботи в суді і при проведенні слідчих дій, але й час зустрічей з клієнтом (у тому числі якщо він тримається під вартою) і підготовки адвоката до справи. Суд має право скорегувати (у бік зменшення) час, який буде оплачений адвокату, зважаючи на розумність таких часових витрат. Наприклад, один повний день роботи в суді (6 годин) дозволяє адвокату додати ще 2 — 3 години на підготовку до справи, а відвідування клієнта частіше ніж 1 раз на тиждень може бути визнано зайвим, якщо адвокат не доведе, що це було необхідно. Якщо адвокат не згоден із розміром оплати, що визначений судом, він має право оскаржити це рішення судді до апеляційного суду. Але повернемося до слідства. Коли слідчий вважає, що воно завершено, він спрямовує матеріали до відповідного прокурора, який вирішує, чи готова справа для передачі до суду. У цей же час захист має можливість направити прокуророві перелік свідків захисту. Прокурор повинен залучити всіх свідків захисту до загального переліку свідків. Він має право запросити їх надати свідчення прокуророві перед судом, але за данським правом будь-який свідок має право відмовитися від надання свідчень будь-ко-

му, за винятком суду. Надавати свідчення на вимогу суду є обов'язком кожного громадянина, і якщо він не з'явиться до суду без дійсно поважних причин, то такий свідок може бути дуже оперативно притягнутий до відповідальності. Спрямовуючи справу до суду, прокуратура повинна одразу ж визначити, скільки днів чи годин буде тривати слухання з урахуванням складності справи, обсягу доказів, що повинні бути досліджені, кількості свідків. Суд, враховуючи інформацію прокурора, одразу призначає дні і час слухання справи таким чином, щоб заслухати її в найкоротший термін і узгодити дати з обвинуваченням та захистом. Зазвичай обвинувачення, яке прокурор спрямовує до суду, містить кілька сторінок, в яких зазначаються статті кримінального закону Данії і перераховуються факти, які підтверджують обвинувачення. До обвинувачення також додаються перелік доказів по справі та перелік свідків. Угоди між обвинуваченням і захистом не дуже поширені в Данії, але якщо така угода укладається, то суддя повинен пересвідчитись в тому, що саме цей підсудний скоїв злочин, одного зізнання обвинуваченого не достатньо. Кримінальна справа, що розглянута судом першої інстанції, дуже часто оскаржується до апеляційного суду, який провадить слухання по тій же процедурі, що і суд першої інстанції. Цікаво, що потерпілий не має права на оскарження рішення суду. Вважається, що інтереси потерпілого співпадають із інтересами обвинувачення. Важливою гарантією захисту прав потерпілого є безоплатне надання державою правової допомоги потерпілому.

На жаль, в Україні досі тільки підозрювані та підсудні мають можливість на безоплатну правову допомогу. Вважаю, що це не є справедливим по відношенню до потерпілих. Необхідно включити потерпілих від злочинів до переліку осіб, які мають право на отримання безоплатної правової допомоги в Україні. Цікаво, що в Данії відсутня система безоплатної правової допомоги у тому вигляді, як ми її сприймаємо. Всі витрати, які держава понесла на оплату праці адвоката, наданого обвинуваченому та потерпілому, всі інші витрати, пов'язані із судовим процесом, держава потім стягує з особи, у випадку якщо вона буде визнана винною в скоєнні злочину. Вважаю, що така система є досить справедливою. До речі, в Данії держава відшкодовує до 60 % коштів на правову допомогу з винних осіб. За статистикою до 10 відсотків справ закінчуються виправдувальним

ви́роком суду. Дуже мала кількість справ розглядається Верховним Судом Данії, тому що на стадії допуску справ більша частина заяв відхиляється. Таким чином, Данія гарантує своїм мешканцям дві повні судові стадії розгляду справи, в тому числі судом присяжних, і тільки найбільш спірні справи, де постає питання правильного застосування матеріального права, потрапляють до Верховного Суду.

АДВОКАТУРА ДАНІЇ

Декілька слів про систему адвокатури Данії. Це — недержавна, незалежна, саморегульована професійна асоціація. Адвокати в Данії мають монополію на представництво інтересів у судах. Для того щоб претендувати на статус адвоката, особа повинна отримати магістерський ступінь із права, попрацювати на посаді молодшого юриста (щось на кшталт нашого помічника адвоката) не менш ніж 3 роки і успішно скласти кваліфікаційний екзамен. Екзамен складається із теоретичної частини, після якої відсівається 10 % — 15 % кандидатів, і так званого «судового тесту». Цей тест виглядає, як розгляд реальної справи. Майбутньому захиснику надається фабула, є підзахисний, свідки (найчастіше це студенти юридичних навчальних закладів), а також кілька днів на підготовку до захисту. Суддею в тесті виступає реальний суддя місцевого суду, а члени кваліфікаційної комісії спостерігають за ходом процесу, перебуваючи в залі судового засідання. Зазвичай кандидату готують «сюрпризи» у вигляді зміни показань свідків чи інші для того, щоб подивитися, як майбутній адвокат справиться з несподіванками в реальному процесі. Розуміючи всю складність організації такого тесту, я все ж вважаю, що така практика заслуговує на увагу, оскільки дозволяє реально перевірити судові навички майбутнього адвоката.

Система підвищення кваліфікації є обов'язковою для данських адвокатів і сягає 54 годин тренінгів за 3 роки. Такий же обов'язок поширюється і на молодших юристів, які тільки готуються стати адвокатами. Асоціація адвокатів Данії перевіряє відомості про проходження підвищення кваліфікації, але не обмежує адвокатів у виборі таких тренінгів. Адвокат повинен довести, що тренінги, які він відвідав, були

проведені професійними тренерами чи організаціями і мають відношення до його практики. Тобто це можуть бути не тільки вузькопрофесійні тренінги, але й заняття з риторики, психології, економіки тощо. Важливим є безпосередній зв'язок із тим правом, яке практикує адвокат. Надання неправдивої інформації щодо підвищення кваліфікації може спричинити притягнення до дисциплінарної відповідальності, зазвичай у вигляді штрафу. Розмір штрафу залежно від «тяжкості» дисциплінарного порушення і частоти притягнення до відповідальності складає від 1500 до 20000 євро. До речі, прізвища всіх адвокатів, що притягнуті до дисциплінарної відповідальності, публікуються на офіційному сайті Асоціації адвокатів Данії.

Загалом у Данії близько 5000 адвокатів, тобто приблизно 1 адвокат на 1000 жителів. Вищим органом Асоціації адвокатів є Рада, яка складається з 15 осіб, включаючи президента, який обирається на 4 роки з правом одного повторного обрання. Конференція адвокатів Данії проходить кожні 2 роки, а Рада звичайно засідає щомісяця. Дисциплінарна палата обирається в складі 21 особи, з яких 9 адвокатів, 3 судді і 9 осіб — не юристів, які призначаються Міністерством юстиції Данії. Адвокати сплачують щорічний внесок, який складає близько 1000 доларів США. Близько 10 % всіх адвокатів, тобто приблизно 500 колег, практикують кримінальне право.

Цікавою новелою в Данії є призначення адвокатів «тимчасовими» суддями на строк від 4 місяців у судах нижчого рівня до 9 місяців в апеляційних судах. Метою цього проекту є, по-перше, заохочення адвокатів до подальшої роботи в судах, а по-друге, це унікальна можливість для адвоката попрацювати в іншій якості.

Взагалі правова система Данії має багато взаємних важелів впливу між різними учасниками процесу, що дає їм можливість контролювати повноваження одне одного і не дає можливості їх перевищувати.

Здається, що жителі Данії з урахуванням своїх історичних традицій винайшли правильний баланс між приватними інтересами та інтересами суспільства. І цей досвід взаємної поваги, діалогу та компромісу є найважливішим досягненням наших датських колег.

НАША ПІСНЯ ГАРНА Й НОВА: СТИСЛИЙ ОГЛЯД ЧЕРГОВИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗМІН

Віра Козіна, шеф-редактор

Внесення змін до антикорупційного законодавства в останні роки перетворилося на якусь традиційну національну забавку. Так, під час трьох з лишком років своєї дії Закон України від 07.04.11 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції»¹ змінювався 15 разів, причому відповідальність за вчинення корупційних правопорушень то посилювалася, то пом'якшувалася. З прийняттям чергового пакета антикорупційних законів є сподівання, що хаос у підходах законодавця до боротьби з корупцією зменшиться, ми перестанемо «вдосконалювати» законодавство і почнемо його просто виконувати. У цій статті я хочу розповісти про деякі антикорупційні новели та зупинитися на кількох моментах, що цікавлять юристів, які практикують у сферах кримінального, трудового, цивільного та господарського права.

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ

26 жовтня поточного року набрав чинності один із законів «антикорупційного пакета» — Закон України від 14.10.14 р. 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 — 2017 роки».

Указом колишнього Президента України у нас вже була затверджена Національна антикорупцій-

на стратегія на 2011—2015 роки. Однак відсутність механізму моніторингу та координації виконання попередньої програми боротьби із корупцією, а також відсутність чітких індикаторів її виконання стали основними причинами повного ігнорування цього документа.

Саме тому предметами окремих розділів нової Стратегії визначено:

1	необхідність утворення незалежного спеціалізованого органу, відповідального за формування та реалізацію антикорупційної політики, який би діяв із залученням представників громадянського суспільства
2	необхідність створення системи внутрішніх індикаторів виконання Стратегії і прозорого механізму моніторингу її виконання, звіт про який включатиметься до національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики

Крім того, оцінка ефективності реалізації Стратегії здійснюватиметься на основі таких індикаторів, як:

1	реалізація рекомендацій для України, наданих Групою держав проти корупції (GRECO)
2	реалізація рекомендацій, наданих в рамках моніторингу Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії Організації економічної співпраці та розвитку (OECD)
3	імплементация Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС у частині запобігання і протидії корупції та плану дій у рамках Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»
4	покращання значення Індексу сприйняття корупції, який визначається міжнародною неурядовою організацією Transparency International

¹ Далі за текстом — Закон № 3206, або старий Закон.

Повертаючись до окреслених вище напрямків, на запобігання корупції, вважаємо за необхідне виділити наступні заходи:

Напрямок «Представницькі органи»	
1	експертиза виборчого законодавства та перегляд його на основі висновків щодо корупціогенності та європейських стандартів, забезпечуючи сталість та юридичну визначеність виборчого законодавства
2	уніфікація регулювання фінансування виборчих кампаній
3	визначення вимог щодо прозорості поточного фінансування партій, включаючи правила отримання ними пожертв і подарунків, та чіткого механізму контролю за цим процесом
4	ухвалення законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних посадових осіб
5	ухвалення законодавства щодо визначення правових засад лобіювання
Напрямок «Публічна служба»	
1	підготовка і внесення змін до Закону України «Про державну службу», ухваленого у 2011 році, з урахуванням пропозицій програми SIGMA, громадськості, узгодження з ним Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та забезпечення їх реалізації
2	прийняття закону про проведення перевірок публічних службовців на добросовісність
3	реформування системи оплати праці публічних службовців
Напрямок «Діяльність державних підприємств»	
1	прийняття та періодичний перегляд антикорупційних програм на державних підприємствах
2	утворення на державних підприємствах комісій з координації та моніторингу виконання антикорупційних програм, надання консультацій з питань запобігання корупції, розгляду інформації про підозри в корупції тощо
Напрямок «Державні закупівлі»	
1	проведення із залученням громадськості та бізнесу моніторингу застосування Закону України «Про здійснення державних закупівель»
2	запровадження системи електронних закупівель
3	розширення доступу до інформації про закупівлі
Напрямок «Судова система та органи кримінальної юстиції»	
1	ухвалення з урахуванням висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) законів про внесення змін до Конституції України та до законів України, спрямованих на реформування судоустрою та статусу суддів
2	прийняття нормативно-правових актів щодо реформування органів внутрішніх справ
Напрямок «Приватний сектор»	
1	здійснення заходів, спрямованих на проведення дерегуляції економіки, забезпечення вільної конкуренції, адміністративної та судової реформ, реформування правоохоронних та контролюючих органів
2	прийняття нормативно-правових актів щодо неможливості допуску юридичних осіб, причетних до корупційних правопорушень, до публічних ресурсів (заборона брати участь у державних закупівлях, аукціонах, отримувати державні кредити, субсидії, субвенції, пільги з оподаткування тощо)
3	розроблення за участю представників бізнесу, об'єднань підприємців та професійних спілок стратегії щодо підтримки імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі
4	розроблення та впровадження в життя на постійній основі спеціальних програм, спрямованих на забезпечення доступу підприємців до необхідної інформації, зокрема про адміністративні процедури
5	проведення пілотних проектів «пактів добросовісності» в інфраструктурних проектах або інших проектах, що передбачають значні бюджетні витрати

Напрямок «Доступ до інформації»	
1	внесення змін до законодавства з метою забезпечення вільного доступу до даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, до даних про кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб, фінансових звітів та статутних документів; даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру, у тому числі доступ до даних про об'єкти і суб'єкти прав, про їх обтяження; оприлюднення та створення умов для доступу до інформації про використання публічних коштів, якими розпоряджаються державні установи, суб'єкти господарювання державної і комунальної власності, установи загальнообов'язкового державного страхування і органи Пенсійного фонду України тощо
2	проведення інвентаризації публічних реєстрів, які містять суспільно важливу інформацію, та їх розкриття з урахуванням вимог щодо захисту персональних даних, спрощення доступу (в тому числі здешевлення доступу) до публічних реєстрів
3	створення нормативно-правових та організаційних основ для запровадження доступу до інформації у формі «відкритих даних» та повторного використання інформації

Уряд з метою виконання заходів, передбачених Антикорупційною стратегією, затверджуватиме державну програму, яка буде щороку переглядатися з урахуванням результатів реалізації відповідних заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань щодо національного звіту про стан справ з корупцією.

Наявність закріпленого на законодавчому рівні стратегічного документа у сфері запобігання та протидії корупції вселяє надію, що ми забудемо про численні «спонтанні» зміни у законодавстві, які не тільки складно виконувати, а й проблематично просто відстежувати.

АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО

Одним із важливих міжнародних антикорупційних стандартів є спеціалізація персоналу правоохоронних органів, які опікуються питаннями протидії корупції.

Зокрема, ст. 20 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 08.11.99 р. передбачає, що *«кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинуватого тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань»*.

На необхідності забезпечення спеціалізації у сфері боротьби із корупцією наголошується у ст. 36 Конвенції ООН проти корупції від 31.10.03 р.

Хоча ці стандарти понад 10 років є чинними для України як учасниці міжнародних договорів, питання створення окремого спеціалізованого антикорупційного органу в нашій державі реально почало розглядатися лише на початку цього року. А оскільки ми, українці, нічого не вміємо робити наполовину, до Парламенту було внесено одразу п'ять законопроектів, що передбачали створення відповідного органу. Пропонувалися дві різні його назви — Національне бюро антикорупційних розслідувань або Національна служба боротьби з корупцією.

Законодавчі ініціативи відрізняли підходи до низки концептуальних питань: щодо порядку утворення органу, його підпорядкованості, обсягу повноважень, прав його працівників. Зрештою Урядом спільно з Президентом України було запропоновано спільне бачення з цього приводу, яке відображене в Законі України від 14.10.14 р. № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України»².

У кінцевому варіанті Закон «позбувся» своєї головної відмінності від попередніх проектів, а саме визначення усієї системи органів, які ведуть боротьбу із корупцією, і в окремих правоохоронних органів залишилися повноваження у сфері протидії корупції, у тому числі й у частині здійснення досудового розслідування по окремих категоріях корупційних злочинів.

Окрім Національного антикорупційного бюро України³, такими органами залишатимуться органи прокуратури (до травня 2015 року) та спеціальні під-

² Далі за текстом — Закон № 1698.

³ Далі за текстом — Бюро.

розділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України.

Бюро опікуватиметься не всіма, а лише особливо

суспільно небезпечними проявами корупції. До компетенції цього органу відтепер віднесені розслідування трьох блоків корупційних злочинів:

1	вчинених правопорушень посадовими особами, які займають особливо відповідальне становище в державних структурах та органах місцевого самоврядування
2	якщо у справі фігурує розмір неправомірної вигоди або завданої злочином шкоди, яка у п'ятсот і більше разів перевищує мінімальну заробітну плату, встановлену на відповідний рік
3	якщо має місце пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди посадовій особі іноземної держави, міжнародної організації, міжнародних судів тощо або високопосадових осіб

ДИЯВОЛ У ДРІБНИЦЯХ: ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАКОНУ № 1698

Антикорупційні закони вводяться у дію кількома етапами. Зокрема, **Закон № 1698 набере чинності з 25 січня 2015 року**. Хочу звернути увагу на Прикінцеві положення цього акта. Вони, у першу чергу, будуть цікаві юристам, які практикують у сфері кримінального права.

Так, нарешті законодавець визначився із тим, які ж злочини вважати корупційними.

Згідно з приміткою до майбутньої редакції ст. 45 Кримінального кодексу України⁴ корупційними злочинами вважатимуться злочини, передбачені ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320, ч. 1 ст. 357, ч. 2 ст. 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. 354, 364, 364¹, 365², 368 — 370 КК.

При вчиненні означених злочинів у період після 25.01.15 р. не буде допускатися звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з:

- дійовим каяттям;
- примиренням винного з потерпілим;
- передачею особи на поруки;
- зміною обстановки.

Також не буде допускатися призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, у порядку, визначеному ст. 69 КК.

Незалежно від тяжкості злочину особа, яка вчинила корупційний злочин, не буде звільнятися від покарання за «бездоганну поведінку і сумлінне ставлення до праці» у порядку, передбаченому ст. 74 КК.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням, можливість застосування якого передбачена ст. 75 і 79 КК, для осіб, які вчинили корупційні злочини, також стане неможливим.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання до осіб, які вчинили корупційні злочини, згідно з редакцією ч. 3 ст. 81 КК, яка почне діяти з 25.01.15 р., буде застосовуватись лише після фактичного відбуття засудженням:

1	не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, тяжкий корупційний злочин
2	не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за особливо тяжкий корупційний злочин

Посуровішають і умови, за яких буде можлива заміна невідбутої частини покарання більш м'яким.

Для засуджених «корупціонерів» вона буде можлива після фактичного відбуття:

1	не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, тяжкий корупційний злочин
2	не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин

Майже неможливо буде застосовувати до корупціонерів й акти помилування. Так, згідно з майбутньою

редакцією ч. 4 ст. 86 КК особи, визнані винними у вчиненні корупційних злочинів, **вироки стосовно яких**

⁴ Далі за текстом — КК.

не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироків стосовно яких набрали законної сили, — не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, установлених ч. 3 ст. 81 КК. Тобто амністія до осіб, які вчинили корупційний злочин і вироків щодо яких набрали законної сили, може бути застосована тільки після відбуття 2/3 або 3/4 строку покарання (залежно від тяжкості злочину).

Помилування у порядку ст. 87 КК може бути застосовано до таких осіб також не раніше відбуття 2/3 або 3/4 строку покарання.

Зміняться і строки погашення судимості. Щоправда, у випадку з корупційними злочинами — у частині застосування додаткової санкції у вигляді позбавлення права обіймати певні посади.

Чинна наразі редакція п. 3 ч. 1 ст. 89 КК передбачає, що особи, засуджені до позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, визнаються такими, що не мають судимості, одразу після виконання цього покарання. Нова редакція ст. 89 КК з 25 січня 2015 року передбачатиме, що для осіб, позбавлених вказаних прав, судимість буде вважатися погашеною, тільки якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину.

Ця новела, до речі, стосуватиметься **усіх видів злочинів**, які передбачають санкцію у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, **а не лише корупційних** (див. нову редакцію п. 4 ч. 1 ст. 89 КК).

Зняття судимості до закінчення строків, зазначених у ст. 89 КК, за вчинення корупційних злочинів, незалежно від ступеня їхньої тяжкості допускати не буде.

Змінений також суб'єктний склад осіб, які можуть притягатися до відповідальності за вчинення корупційних злочинів, передбачених ст. 368, 368², 369 та 382 КК (див. нову редакцію п. 2 Примітки до ст. 368 КК).

А на додачу змінений склад злочину, що охоплюється ст. 368² КК (незаконне збагачення).

НОВИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ ЗАКОН

14.10.14 р. був також прийнятий новий Закон України № 1700-VII «Про запобігання корупції»⁵. Цей Закон

набув чинності 26 жовтня, але з відтермінувальною умовою — він вводиться у дію 26.04.15 р. Це зроблено для того, аби привести купу законів та підзаконних актів у відповідність до нового Закону.

Закон № 1700 порівняно із старим Законом «потовстішав» десь утричі. Але слід віддати належне розробникам — він максимально близький до досконалості. Добре структурований, логічний та послідовний, а ще й написаний простою зрозумілою мовою.

Серед цікавого широкому колу юристів.

Перше — введення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Так, з 25 квітня наступного року КК доповниться новою ст. 366¹, яка буде передбачати відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом № 1700, або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації.

Оскільки антикорупційна деклараційна кампанія закінчується 1 квітня, основної маси потенційних порушників ця новела не торкнеться. А ось для осіб, які мають подавати декларації у зв'язку з припиненням публічної служби чи прийняттям на публічну службу після 25 квітня, знати про цю норму буде вкрай важливо.

Друге — щодо підстав для скасування рішень публічних органів та їх посадових осіб.

А ось ця новела має зацікавити широке коло юристів. Справа у тому, що ст. 67 Закону № 1700 передбачає можливість скасування актів та рішень, виданих з порушенням антикорупційного закону. До підстав скасування потрапили рішення (акти), за які чиновники одержують «дарунки» з порушеннями, а також рішення, прийняті внаслідок незаконного поширення службової інформації.

Також фактично переписано Главу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає склади адміністративних корупційних правопорушень та відповідальність за їх вчинення, а також суттєво змінено термінологію, якою з введенням нового Закону у дію ми будемо оперувати.

Але про ці «подробіци» ми поговоримо у наступних номерах, ближче до введення в дію Закону № 1700.

⁵ Далі за текстом — Закон № 1700.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМАТИВНИХ АКТІВ, ПРИЙНЯТИХ УНАСЛІДОК ПРОВЕДЕННЯ АТО

Андрій Іванов, суддя місцевого суду Перевальського району Луганської області

Хоча у пресі та суспільстві це явище усе частіше називають війною, на законодавчому рівні визначено, що на Донбасі проводиться антитерористична операція¹. Чому саме такий статус надано цій агресії — питання до політиків. Пояснень цьому у пресі та соціальних мережах можна знайти купу, і кожен сам має вирішити, наскільки вони об'єктивні. Питанням же правників є те, що законодавство нашої держави було абсолютно не готове до регулювання драматичних подій, які нам довелося пережити протягом поточного року. У цій публікації я хочу проаналізувати, чи достатнім це регулювання є сьогодні у сфері кримінального судочинства, та підняти питання, які, на мою думку, мають бути вирішені на законодавчому рівні.

зувати, чи достатнім це регулювання є сьогодні у сфері кримінального судочинства, та підняти питання, які, на мою думку, мають бути вирішені на законодавчому рівні.

ЩОДО ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ось деякі нормативні акти, які були прийняті у зв'язку з проведенням АТО на Донбасі:

— Закон України від 12.08.14 р. № 1631-VII «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України² щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції»;

— Закон України від 12.08.14 р. № 1632-VII «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції»;

— розпорядження КМУ від 30.10.14 р. № 1053-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція».

Одразу ж хотілось би звернути увагу на те, що відповідно до ст. 1 КПК порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України,

яке складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та інших законів України. При цьому відповідно до ч. 3 ст. 9 КПК закони, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК. При здійсненні такого провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК. Відповідно до ч. 5 ст. 9 КПК кримінальне процесуальне законодавство застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ.

Як практикуючий юрист і суддя я вважаю, що терміни, які застосовуються у нормотворчій практиці, а саме «антитерористична операція» і «район проведення антитерористичної операції», з юридичної точки зору, не повною мірою відображають характер та масштаб військових дій на Донбасі.

Для обґрунтування цієї позиції пропоную звернути ще до кількох чинних нормативних актів. Так, згідно зі ст. 1 Закону України від 20.03.03 р. № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом»:

¹ Далі за текстом — АТО.

² Далі за текстом — КПК.

АТО	комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності
район проведення АТО	визначені керівництвом АТО ділянки місцевості або акваторії, транспортні засоби, будівлі, споруди, приміщення та території чи акваторії, що прилягають до них і в межах яких проводиться зазначена операція

Із вказаних нормативних актів видно, в якому сенсі законодавець застосовує поняття «антитерористична операція» і «район проведення АТО».

Аналізуючи ці визначення, можна зробити висновок, що в той час, коли бойовиками були захоплені деякі адміністративні будівлі в Луганській та Донецькій областях, коли йшли бойові дії в м. Слов'янську, який був оточений з усіх сторін українськими військовими, події мали хоч і масовий, але локальний характер, на місцях працювали територіальні органи міліції, прокуратури та СБУ, проводилась антитерористична операція.

До подій, які відбуваються на Донбасі сьогодні, на мою думку, цей термін вже застосовувати не зовсім годиться, оскільки він не відповідає масштабам подій, зважаючи на кількість присутніх на території нашої держави озброєних на рівні регулярної армії чужорідних збройних формувань, а також те, що певна частина державного кордону та території України нами не контролюється.

Тож більше підходить поняття «війна»? Однак хоча наш східний сусід намагається довести протилежне, у такої «агресивної» держави, як наша на законодавчому рівні цей термін взагалі не визначений!

Якщо звернутися до тлумачного словника, то з'ясується, що війна — це складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням протиріч між державами, народами, національними і соціальними групами з переходом до застосування засобів збройної боротьби, що відбувається у формі бойових дій між їх збройними силами. Це специфічна форма вияву соціальних відносин, у якій домінує збройна боротьба як продовження політики, що підпорядковує своїм цілям усі сфери суспільного життя.

Зараз, коли ми повною мірою відчули на собі наслідки недружніх дій з боку нашого сусіда, вважаю за необхідне на законодавчому рівні визначити поняття війни та застосовувати його в правозахисній практиці з метою уникнення неточностей у визначенні правового статусу осіб, які беруть участь у війні, захисту прав громадян, які несуть певні втрати матеріального та морального ха-

рактеру, та суб'єктів права власності і господарювання, які несуть матеріальні збитки від бойових дій.

Що стосується терміна «район проведення АТО», то, на мій погляд, він ще раз підтверджує те, що «антитерористична операція» — це воєнна операція, що відбувається на визначеній території, яка повністю знаходиться під контролем військових та оточена ними, що і видно з визначення, яке міститься в Законі України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.03 р. № 638-IV.

Що стосується території, захопленої бойовиками та російськими військовими, яка взагалі не контролюється державою, то термін «район проведення антитерористичної операції» **у нинішній редакції** не підлягає застосуванню. На мій погляд, територія, підконтрольна бойовикам, повинна називатись своїм іменем, тобто окупованою територією з відповідним правовим регулюванням, а саме Конвенцією про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

Однак якщо питання доцільності запровадження терміна «війна» та оголошення стану війни для нашої держави залишаються дискусійними — ми потребуємо зовнішньої допомоги, яку не можна буде одержувати, якщо ми будемо знаходитися у стані війни, то відсутність визначення у наступному понятті викликає подив.

Мова йде про те, що сьогодні у нас не визначено, на якій же саме території відбувається АТО. Так, розпорядженням КМУ від 30.10.14 р. № 1053-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція» було перелічено населені пункти Луганської, Донецької та Харківської областей, яким визначалися межі проведення АТО. У цей перелік входили населені пункти, які знаходяться під контролем бойовиків та російських військових, наприклад м. Алчевськ, м. Стаханів та інші міста Луганської області, так і ті, що знаходяться під контролем української влади, такі як м. Маріуполь Донецької області, смт. Біловодськ Луганської області, м. Ізюм Харківської області. Але розпорядженням КМУ від 05.11.14 р. № 1079-р дію цього документа було зупинено.

Таким чином, зараз існує ситуація, коли в законах та інших нормативних документах іде річ про район проведення АТО, але, як і хто буде визначати цей район, незрозуміло.

Однак цілком логічно, що чітке визначення правового статусу територій, окупованих терористами, територій, що межують з окупованими населеними пунктами, територій, непідконтрольних жодній воюючій стороні, вкрай важливе. Необхідно чітко фіксувати дати окупації та звільнення, час знаходження в безконтрольному стані, площу вказаних районів, оскільки в подальшому це дасть можливість чітко визначити час та місце скоєння злочинів, час та місце заподіяння шкоди фізичним та юридичним особам, визначити правовий статус осіб, які проживають чи тимчасово знаходяться у вищезазначених районах.

У тих умовах, у яких зараз перебуває наша країна, не повинно бути ніяких юридичних неточностей, ніяких суперечливостей у визначенні понять.

ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

Відносно формулювання про визначення головами Вищих спеціалізованих судів України судів, які будуть розглядати судові справи, підсудні судам, розташованим в районі проведення антитерористичної

операції (ст. 1 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12.08.14 р. № 1632-VII), то можна зауважити, що голови цих судів наділені повноваженнями вносити відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.10 р. № 2453-VI пропозиції щодо утворення відповідних місцевих та апеляційних судів, зміни їх територіальної юрисдикції, але ж визначити, які суди будуть розглядати ці справи, повноважень немає.

У ч. 2 ст. 1 вказаного Закону мова йде про те, що повноваження слідчого судді у кримінальних провадженнях, які перебувають на стадії досудового розслідування і здійснюються в районі проведення АТО, у разі неможливості здійснювати правосуддя розглядаються слідчими суддями місцевих загальних судів, визначених головою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Але згідно зі змінами до КПК, внесеними Законом від 12.08.14 р., повноваження слідчого судді виконує відповідний прокурор.

На повноваженнях слідчого судді та серпневих змінах до КПК хотілось би зупинитись.

У загальному порядку, якщо викласти коротко, повноваження, передбачені ст. 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК, вирішуються так:

1	Питання доступу до речей і документів (ст. 163 КПК): слідчий звертається із зазначеним клопотанням за погодженням прокурора до слідчого судді місцевого суду в межах територіальної юрисдикції; слідчий суддя викликає особу, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, або, якщо існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, без виклику особи розглядає клопотання та виносить ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів або про відмову в наданні такого дозволу
2	Питання проведення обшуку (ст. 234 КПК): слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості, передбачені ч. 3 ст. 234 КПК, до клопотання додаються оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовують доводи клопотання, слідчий суддя розглядає клопотання та виносить ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи або про відмову в наданні такого дозволу, крім того, за правилами обшуку проводиться огляд
3	Питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій , передбачених ст. 260 КПК аудіо -, відео-контроль особи, ст. 261 КПК накладення арешту на кореспонденцію, ст. 262 КПК огляд і виїмка кореспонденції, ст. 263 КПК зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, ст. 264 КПК зняття інформації з електронних інформаційних систем, відповідно до ст. 247 і 248 КПК: в межах територіальної юрисдикції знаходження органу досудового розслідування за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, слідчий суддя апеляційного суду протягом 6 годин за участю особи, яка подала клопотання, розглядає зазначене клопотання та виносить ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведуть наявність достатніх підстав вважати, що: вчинений злочин відповідної тяжкості, під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин

4	<p>Питання обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб: до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, слідчий за погодженням прокурора або прокурор подає клопотання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя розглядає вказане клопотання та виносить ухвалу про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або про відмову у задоволенні вказаного клопотання</p>
---	--

Тобто ми бачимо, що обговорювані заходи забезпечення кримінального провадження вирішуються за клопотанням слідчого, погодженого прокурором, або прокурора, в судовому засіданні, за участю сторін кримінального провадження в деяких випадках і остаточним документом буде ухвала слідчого судді, яка надає дозвіл на застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Концептуально КПК не містить іншого шляху для вирішення цих питань.

Але ж відповідно до змін 12.08.14 р. КПК доповнений розд. IX, згідно з яким прокурор наділяється повноваженнями вирішувати самостійно питання про надання тимчасового доступу до речей і документів (ст. 163 КПК), проведення обшуку (ст. 234 КПК), проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 247 КПК) та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених ст. 109 — 114¹, 258 — 258⁵, 260 — 263¹, 294, 348, 349, 377 — 379, 437 — 444 Кримінального кодексу України.

Із цього приводу виникає низка запитань. Уявімо, що слідчий звертається до відповідного прокурора з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а прокурор вирішує самостійно це питання, але ж як прокурор може вирішити це питання, у якій формі: у формі постанови, розпорядження тощо, коли ні КПК, ні Закон України «Про прокуратуру» не дають прокурору ніяких можливостей для цього? Другий приклад: прокурор звертається з відповідним клопотанням. До кого він повинен звертатися — до вищестоячого прокурора чи до керівника прокуратури? І яким чином, у яких випадках вищестоящий прокурор чи керівник прокуратури буде вирішувати ці питання?

Якщо аналізувати ситуацію далі, то можна уявити, що до суду надходить кримінальне провадження, в якому обшук житла проводився на підставі розпорядження чи постанови відповідного прокурора, речі і документи вилучались згідно з постановою прокурора, негласні слідчі дії проводились на підставі постанови прокурора. Чи будуть докази, отримані позасу-

довим шляхом, на підставі акта прокурора, визнані судом допустимими відповідно до ст. 86 КПК?

Незрозуміло, чому законодавець пішов цим шляхом, оскільки Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» передбачає розгляд цієї категорії справ слідчими суддями місцевих та апеляційних судів за визначенням голови вищого спеціалізованого суду. Органи дізнання, прокурори, слідчі судді знаходяться на території, підконтрольній державі. Органи дізнання, прокурори мають доступ до судів на підконтрольній державі території і можливість звертатися до суддів з відповідними клопотаннями. Водночас на території, підконтрольній бойовикам, відсутні взагалі і органи дізнання, і прокурори, і слідчі судді.

Крім того, ці зміни до КПК суперечать Закону України «Про прокуратуру», оскільки прокурори на мають повноважень на прийняття процесуальних рішень у вигляді ухвал, якими вирішуються питання, що входять до компетенції слідчих суддів. Тим більше незрозуміло, у який спосіб прокурори будуть вирішувати ці питання: у формі постанови, розпорядження тощо. Вказаними змінами порушуються майже усі засади кримінального судочинства. На мій погляд, це не може бути виправдано війною або АТО. Навіть якщо особа скоїла тяжкий кримінальний злочин, є терористом або посібником тероризму, посягала на територіальну цілісність України і була затримана уповноваженими правоохоронними органами — вона має право на справедливий і неупереджений суд, право на захист та інші права, передбачені законом. А вже для доказування вини належність доказів покладається на слідчих та прокурорів, і якщо усі докази будуть зібрані належним чином, у злочинців не буде жодного шансу уникнути покарання. І навпаки, якщо докази збираються з порушеннями чинного законодавства або на підставі суперечливого, як на мій погляд, помилково прийнятого законодавства, у злочинців буде шанс уникнути покарання, оскаржувати судові рішення в національних судах або звертатися до Європейського суду з прав людини, формально вказуючи на прогалини в законодавстві.

З огляду на вищевикладене моя особиста думка полягає у тому, що слідчі і прокурори під час досудового розслідування не можуть ризикувати і приймати рішення відповідно до серпневих змін до КПК, оминаючи судовий порядок отримання дозволів на проведення заходів забезпечення кримінального провадження.

ЩОДО ПЕРЕДАЧІ СПРАВ

Абзацом 1 п. 3 ст. 1 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», в якому вказано, що справи, розгляд яких не закінчено і які перебувають у провадженні місцевих, апеляційних судів, розташованих в районі проведення АТО, в разі неможливості здійснювати правосуддя передаються судам відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності протягом десяти робочих днів з дня прийняття розпорядження головою відповідного вищого спеціалізованого суду.

Але ж у Законі нічого не сказано про те, яким чином ці справи можуть бути передані! Як, наприклад, перевезти кримінальні провадження, які можуть містити в собі декілька томів, з м. Луганська до м. Севе-родонецька? При цьому необхідно минати десятки блокпостів з терористами. Хто буде нести відповідальність за збереження інформації? А погодьтеся, що за умови транспортування справ такими небезпечними маршрутами ризик, що ці кримінальні провадження будуть викрадені чи знищені, чималий.

Абзац 2 п. 3 ст. 1 зазначеного Закону також говорить про те, що у разі неможливості передачі матеріалів справи відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності вчинення необхідних процесуальних дій здійснюється за документами і матеріалами, поданими учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для ухвалення відповідного судового рішення.

Що ж робити, коли матеріалів недостатньо для ухвалення судового рішення, коли частина матеріалів втрачена та відновити їх неможливо? Відповіді на ці запитання Закон не дає.

Відносно визначення Генеральним прокурором України підслідності кримінальних правопорушень, вчинених в районі проведення антитерористичної операції, у разі неможливості здійснювати досудове розслідування, про що зазначено у ч. 2 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної

операції», можна сказати, що ні КПК, ні Закон України «Про прокуратуру» не надають Генеральному прокурору таких повноважень.

До того ж незрозуміло, що буде змінювати Генеральний прокурор, оскільки ст. 216 КПК розподіляє підслідність здійснення досудового розслідування між органами внутрішніх справ, служби безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства та державним бюро розслідувань, визначаючи, які саме злочини буде розслідувати та чи інша служба. Тобто за логікою Закону Генеральний прокурор України може забрати кримінальне провадження в органів внутрішніх справ та передати на досудове розслідування до Служби безпеки України і навпаки. Може, законодавець мав на увазі зміну місця проведення досудового розслідування, що регламентується ст. 218 КПК, і якщо це помилка — вона має бути усунена якнайшвидше.

Що стосується аналізу ст. 3 «Визначення територіальної підсудності в разі зміни меж району або завершення антитерористичної операції» та ст. 4 «Визначення підслідності кримінальних правопорушень, вчинених в районі проведення антитерористичної операції, в разі зміни меж району або завершення антитерористичної операції» Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», то на даний час залишається сподіватись, що все ж таки окуповані території Луганської і Донецької областей будуть найближчим часом звільнені української армією від російських військових і терористів.

Недоліки законодавства у цій сфері можна пояснити. Наша держава вперше стикнулася із проблемами подібного рівня. Жодного досвіду щодо їх вирішення ще кілька місяців тому у нас не було. Більш того, ми не замислювались навіть у теорії, що нам доведеться їх вирішувати. Але життя змушує нас це робити. Ми потроху вчимося жити та приймати рішення у нових умовах. І вже настав час заповнити прогалини у законодавстві. Адже їх неврегульованість сьогодні може призвести до чималих проблем завтра.

21.11.14 р. між п'ятьма основними політичними партіями, що пройшли до Верховної Ради України, була підписана коаліційна угода. Ця подія вселяє надію, що Парламент запрацює в повну силу і усі правові суперечності будуть усунуті.

Слава Україні!

ДОРОЖНЯ КАРТА (СПРАВИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ОBOB'ЯЗКУ ПОВНОЛІТНІХ ДОНЬКИ, СИНА УТРИМУВАТИ БАТЬКІВ)

Леонід Гузь, суддя судової палати з цивільних справ Апеляційного суду Харківської області у відставці, заслужений юрист України

Марина Лайкова, редактор, адвокат, к. ю. н.

Анастасія Сербіна, адвокат, аналітик Видавничого будинку «Фактор»

Шановні колеги! Сподіваємося, що ця «дорожня карта» щодо справ, які виникають зі шлюбно-сімейних відносин, допоможе вам під час підготовки цієї категорії справ до судового розгляду.

Види заяв	Перелік основних документів та інших доказів, що підлягають наданню при поданні заяви в порядку підготовки справ до судового розгляду	Правові норми, що підлягають застосуванню при вирішенні спору
1	2	3
<p>1. Позови про стягнення утримання на непрацездатних і таких, що потребують матеріальної допомоги, батьків</p>	<p>1. Свідоцтво про народження дітей, копія рішення суду про усиновлення, про встановлення батьківства, в яких позивач (позивальниця) записані батьками відповідача (відповідачів).</p> <p>2. Дані про непрацездатність позивачів (позивача) (пенсійне посвідчення).</p> <p>3. Дані про потребу в допомозі дорослих дочки, сина (довідка Пенсійного фонду про розмір отримуваної пенсії; довідка податкової інспекції про відсутність інших доходів; довідка органів місцевого самоврядування, що позивач не зареєстрований підприємцем, що на нього не зареєстровані малі підприємства, відсутня земельна ділянка, що він не надає нерухомість в оренду тощо).</p> <p>4. Дані про наявність у позивача інших повнолітніх сина, дочки (довідка з місця проживання про кількість дорослих дітей, свідоцтва про їх народження або виписки з паспортів).</p>	<p>Конституція України (ст. 3, 9, 48, 51, 52, 55, 124).</p> <p>Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1959 р.</p> <p>Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією № 44/25 Генеральної Асамблеї ООН 20.11.1989 р. (діє в Україні з 27.09.1991 р.).</p> <p>Сімейний кодекс України (ст. 202 — 206).</p> <p>Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 3, 10, 11, 15, 45 — 46, 57 — 61, 79 — 89, 110, 119 — 121, 131 — 137, 151, 212, 215).</p> <p>Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III (зі змінами та доповненнями).</p> <p>Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 р. № 2342-IV (зі змінами та доповненнями).</p>

1	2	3
2. Позови про стягнення додаткових витрат на батьків	<p>5. Дані про позбавлення батьківських прав щодо всіх або однієї дитини (рішення суду про позбавлення батьківських прав)</p> <p>1. Свідоцтво про народження дітей, копія рішення суду про усиновлення, про встановлення батьківства.</p> <p>2. Копія рішення суду про стягнення з повнолітніх дочки, сина аліментів на утримання непрацездатних батьків.</p> <p>3. Докази, що підтверджують потребу батьків у додаткових витратах (довідка медичної установи про важку невиліковну хворобу, при лікуванні якої позивач несе такі витрати, що вони не покриваються аліментами; довідка про необхідність термінової та дорогої операції, вартість якої не покривається ні пенсією, ні аліментами; чеки, квитанції, що підтверджують реальне несення витрат; довідка про отримувану пенсію та інші доходи позивача, яка свідчить про те, що його коштів, наприклад, недостатньо для оплати операції, проїзду до місця операції тощо.</p> <p>4. Матеріальний і сімейний стан повнолітніх сина, дочки (довідки про заробітну плату, про отримувані доходи, про наявність банківських вкладів, цінних паперів, про наявність інших утриманців).</p> <p>5. Довідка з місця проживання позивача про наявність у нього інших повнолітніх дочки, сина</p>	<p>Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою КМУ від 24.09.2008 р. № 866 (зі змінами та доповненнями).</p> <p>Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 р. № 3;</p> <p>«Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12.06.2009 р. № 5;</p> <p>«Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову» від 22.12.2006 р. № 9;</p> <p>«Про судові рішення у цивільній справі» від 18.12.2009 р. № 14</p>
3. Позови про стягнення з дитини витрат на догляд і лікування батьків	<p>1. Свідоцтво про народження дитини (дітей), рішення суду про усиновлення, про встановлення батьківства.</p> <p>2. Докази виняткових обставин потреби батьків у допомозі дитини (медичний висновок про невідкладну операцію для врятування життя; довідка лікарів про важке каліцтво при нещасному випадку та необхідність тривалого та дорогого лікування, а потім реабілітації; згорів житловий будинок і сім'я залишилася без притулку).</p> <p>3. Докази того, що один з батьків не має своїх коштів для такого лікування, для відновлення житла (довідка про пенсію, що призначається; довідка про раніше отримувану заробітну плату;</p>	

1	2	3
	<p>виписка з Реєстру прав власності на нерухоме майно про відсутність нерухомості; довідка Державного ощадного банку України про відсутність вкладів; довідка податкової інспекції, що позивач не зареєстрований підприємцем і про відсутність будь-яких доходів; довідка з місця проживання про склад сім'ї, наявність утриманців і про відсутність дорослих дітей, які могли би надати позивачу матеріальну допомогу).</p> <p>4. Докази того, що дитина має достатньо коштів для того, щоб надати одному з батьків одноразову матеріальну допомогу (довідка нотаріальної контори, що дитина отримала спадщину у вигляді цінних паперів (акцій), грошей, які зберігаються в Державному ощадному банку України, частину майна у вигляді автомобілей, іншої техніки; земельну ділянку, виробничі будівлі, які перебувають в оренді; довідки спортивних товариств про отриману велику суму грошей у вигляді призу; довідка управління культури, податкової інспекції про отримувані гонорари за концерти; довідка з місця роботи (після 15 років) про розмір заробітної плати; довідка податкової інспекції про те, що дитина зареєстрована підприємцем тощо)</p>	
	<p>Примітки</p> <p>1. Вимоги щодо стягнення із сина, дочки утримання на непрацевдатних батьків, про стягнення додаткових витрат і стягнення з дитини на догляд батьків розглядаються в позовному провадженні за правилами цивільного судочинства згідно зі ст. 15 ЦПК. Заяви про це подаються до суду або за зареєстрованим місцем проживання стягувача аліментів (місцем його перебування), або за зареєстрованим місцем проживання платника аліментів (місцем його перебування) (ст. 110 ЦПК) — альтернативна підсудність. Позивачами та відповідачами у справі залежно від того, до кого та ким пред'явлено позов, будуть у всіх трьох випадках батьки (один з батьків), а відповідачами за двома першими позовами будуть повнолітні працевдатні дочка, син, за третім позовом відповідачами можуть бути залежно від віку діти (після 14 років), їхні батьки, опікуни та у всіх цих випадках як третю особу необхідно залучати орган опіки та піклування.</p> <p>2. Не може суд брати до уваги аргументи повнолітніх дочки, сина про те, що вони неспроможні надавати матеріальну допомогу батькам, які її потребують, у зв'язку з їх матеріальним і родинним станом, оскільки обов'язок батьків щодо їх утримання також не залежав від матеріального та сімейного стану — ці обставини могли бути підставою для визначення розміру аліментів (ч. 1 ст. 182 СК).</p>	

1	2	3
		<p>Оскільки обов'язок утримувати батьків покладений на всіх повнолітніх дочок і синів, то вони повинні судом притягуватися до сплати аліментів, незважаючи на те, що їх батьки і не притягують. Якщо у батьків є декілька дорослих дочок, синів, то їх обов'язок утримувати батьків не є солідарним. У зв'язку з цим при пред'явленні до них позовів про стягнення аліментів в одній позовній заяві аліменти стягуються з кожного окремо і не обов'язково в рівних частках, а залежно від їх можливостей.</p> <p>Право батька, матері на утримання також не є солідарним. Якщо батьки разом подали до суду позовну заяву про стягнення аліментів, аліменти будуть присуджені кожному з батьків окремо з кожного відповідача, а не сумарно.</p> <p>3. Додаткові витрати за винятковими обставинами стягуються в судовому порядку лише щодо непрацевдатних батьків, тобто пенсіонерів по старості та інвалідів. При цьому не має значення, виплачують аліменти син, дочка чи ні.</p> <p>Додаткові витрати на утримання батьків можуть бути стягнуті одноразово, періодично, перед або після понесених фактичних витрат.</p> <p>Додаткові витрати стягуються лише у твердій грошовій сумі із зазначенням, на який час, до настання якої події.</p> <p>4. Суд визначає розмір аліментів на батьків у твердій грошовій сумі та (або) у частці від заробітку (доходу) з урахуванням матеріального та сімейного стану сторін. При визначенні розміру аліментів і додаткових витрат суд бере до уваги можливість одержувати утримання від інших дітей, до яких не пред'явлений позов про стягнення аліментів, дружини, чоловіка та своїх батьків (ст. 205 СК).</p> <p>5. Статтею 206 СК передбачено право батьків на допомогу дітей незалежно від віку батьків, достатньо того, щоб він (вона) були інвалідами, тяжкохворими, мали потребу у складній терміновій операції тощо та дійсно потребували термінової, невідкладної допомоги та щоб дитина (діти) була єдиним джерелом матеріальної допомоги. Стягнення може бути одноразовим або протягом певного часу, але не постійним. Суми, що стягуються за рішенням суду, мають цільове призначення — на покриття витрат, пов'язаних з лікуванням, доглядом, тобто ці гроші мають бути витрачені на придбання дорогих ліків, оплату лікування, операцій, догляд сторонніх осіб як у лікарні, так і дома, протезування тощо.</p> <p>Гроші стягуються з дитини через розпорядника її майна — другого з батьків, стягувача, опікуна, піклувальника, але під контролем органу опіки та піклування.</p> <p>6. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати своїх непрацевдатних батьків, що потребують матеріальної допомоги (ст. 202 СК), може й не виникнути. Суд на вимогу дочки, сина, до яких пред'явлений позов про стягнення аліментів, зобов'язаний перевіряти їх аргументи про ухилення батьків від виконання своїх обов'язків щодо них (ст. 204 СК).</p> <p>До таких належать: приховування свого місця проживання та місця роботи, що змусило державного виконавця оголошувати розшук неплатника аліментів; часта зміна місця проживання та роботи (акт державного виконавця); тривале ухилення від суспільно-корисної праці; бродяжництво; звернення до суду того з батьків, з яким проживає дитина, про стягнення аліментів (це свідчить про те, що позивач ухилився від добровільного надання допомоги на дитину); довідка органів внутрішніх справ про розшук платника аліментів; вирок суду про притягнення до кримінальної відповідальності за злісне ухилення від сплати аліментів тощо.</p> <p>Під ухиленням від виконання батьківських обов'язків слід розуміти винне невиконання батьком, матір'ю свого обов'язку з утримання та виховання дітей, тобто коли вони усвідомлюють свої батьківські обов'язки, мали можливість їх виконати, однак умисно їх не виконували.</p>

1	2	3
	<p>7. Суд також зобов'язаний вирішити питання про право на тимчасове стягнення аліментів до трьох років (довідка про невиліковну тривалу важку хворобу, що потребує великих витрат на лікування, наприклад, раку, що видається лікарями; довідка про важке каліцтво від нещасного випадку; знищення такого життєво важливого об'єкта, як житловий будинок, квартира, та інші обставини, визнані судом винятковими).</p> <p>Згідно з ч. 2 ст. 205 СК при визначенні розміру аліментів на непрацездатних батьків необхідно враховувати можливість отримання ними матеріальної допомоги від інших дітей, до яких не пред'явлений позов про стягнення аліментів, а також від чоловіка (жінки) і своїх батьків (п. 20 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 3).</p> <p>8. Аліменти стягуються з дня набуття рішенням суду законної сили за всіма трьома випадками</p>	
<p>4. Позови про припинення виплати або зменшення розміру аліментів на утримання непрацездатних матері, батька</p>	<p>1. Свідоцтво про народження дітей, копія рішення суду про усиновлення, про встановлення батьківства, рішення суду про стягнення аліментів на непрацездатного батька.</p> <p>2. Докази, що підтверджують зміну матеріального стану платника аліментів на гірше (наявність інших утриманців, зменшення доходів, зростання витрат, погіршення стану здоров'я).</p> <p>3. Докази, що підтверджують поліпшення матеріального стану одержувача аліментів або можливостей (збільшення доходів, наявність інших осіб, які зобов'язані утримувати його, поліпшення стану здоров'я)</p>	<p>Конституція України (ст. 3, 9, 48, 51, 52, 55, 124).</p> <p>Сімейний кодекс України (ст. 202, 204).</p> <p>Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 3, 10, 11, 15, 36, 57 — 61, 79 — 89, 110, 119 — 121, 131 — 137, 212, 215).</p> <p>Постанови Пленуму Верховного Суду України:</p> <p>«Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 р. № 3;</p> <p>«Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12.06.2009 р. № 5;</p> <p>«Про судові рішення у цивільній справі» від 18.12.2009 р. № 14</p>
	<p>Примітки</p> <p>1. Вимоги щодо припинення або зменшення розміру аліментів на непрацездатних батьків з дорослих дочки, сина розглядаються в позовному провадженні за правилами цивільного судочинства згідно зі ст. 15 ЦПК.</p> <p>Заява про припинення виплати аліментів або зменшення розміру аліментів подається до суду за зареєстрованим місцем проживання відповідача (місцем його перебування) (ст. 109 ЦПК).</p> <p>Позивачами у справі є повнолітні дочка, син, а відповідачем — один з непрацездатних батьків (батьки), усиновлювачі — одержувач аліментів і навпаки.</p> <p>2. Розмір аліментів, визначених судовим рішенням, суд може змінити за позовом платника або одержувача аліментів у зв'язку зі зміною матеріального або сімейного стану, погіршенням або поліпшенням здоров'я будь-кого з них.</p> <p>У новому розмірі аліменти виплачуються з дня набуття рішенням законної сили.</p> <p>3. За рішенням суду діти можуть бути звільнені від обов'язку утримувати одного з батьків, якщо його дохід набагато перевищує дохід дітей і повністю забезпечує його потреби.</p>	

ПОСТАНОВОЮ ПЛЕНУМУ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ РОЗ'ЯСНЕНО, ЯК ПОНОВЛЮВАТИ ВТРАЧЕНІ СПРАВИ ТА ЯК ПІДТВЕРДЖУВАТИ ФОРС-МАЖОР

Постановою Пленуму ВГСУ від 24.11.14 р. № 2 «Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України» було доповнено постанову Пленуму ВГСУ від 26.12.11 р. № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції».

У пункті 2.1 роз'яснено: єдиним належним доказом, що підтверджує настання обставин непереборної сили (форс-мажору), які мали місце на території проведення антитерористичної операції, як підстави звільнення від відповідальності за невиконання (неналежне виконання) зобов'язань, є сертифікат Торгово-промислової палати України, тоді як інші документи не можуть вважатися доказами наявності таких обставин.

Пунктом 2.3 Постанови Пленуму передбачено, що у разі втрати з будь-яких причин матеріалів справи (наприклад, при пересиланні їх поштою) господарському суду слід виходити з такого.

ГПК не містить положень щодо відновлення втраченої справи. Однак це не може бути підставою для відмови у прийнятті чи залишенні без розгляду заяви, клопотання чи іншого передбаченого ГПК звернення учасника судового процесу до господарського суду.

Втрачена (у тому числі частково, наприклад окремі томи) справа може бути відновлена за заявою особи (осіб), що була учасником відповідного судового процесу і звернулася до того місцевого господарського суду, який розглянув справу по суті або припинив провадження в ній чи залишив позов без розгляду, а також зазначеним господарським судом зі своєї ініціативи.

Заява про відновлення втраченої справи про банкрутство або окремих її матеріалів подається до господарського суду, який припинив провадження у справі або у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, незалежно від судової процедури, яка застосовується до боржника.

Відновлення втраченої справи здійснюється місцевим господарським судом незалежно від того, на якій стадії розгляду (в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції) вона перебувала. Якщо необхідно здійснити апеляційний або касаційний розгляд справи, її матеріали після такого відновлення передаються місцевим господарським судом відповідно до суду апеляційної або касаційної інстанції.

Якщо місцевий господарський суд, про який ідеться в абзацах першому і другому цього підпункту, знаходиться на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції, то відновлення втраченої справи здійснюється господарським судом за територіальною підсудністю судових справ, визначеною згідно із статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» або статтями 1 і 3 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції».

До заяви про відновлення справи додаються документи або їх копії, що збереглися у заявника або у справі (навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку), і докази надіслання копій заяви іншим відомим заявникові учасникам судового процесу, а за неможливості такого надіслання в заяві має бути зазначено й обґрунтовано поважну причину (причини), з якої відповідну копію неможливо надіслати.

З повним текстом Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 24.11.2014 р. № 2 «Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України» можна ознайомитися на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України за посиланням:

http://vgsu.arbitr.gov.ua/files/pages/ppVGSU_24112014_2.pdf

ОГЛЯД СПРАВ ПРОТИ УКРАЇНИ, РОЗГЛЯНУТИХ ЄСПЛ ПРОТЯГОМ СЕРПНЯ – ЖОВТНЯ 2014 РОКУ

Igor Karaman,

доктор права, експерт Ради Європи та ОБСЄ з практики ЄСПЛ, координатор НААУ з питань підвищення кваліфікації адвокатів

У цій публікації ми продовжуємо цикл періодичних оглядів найбільш важливих рішень та ухвал, винесених Європейським судом з прав людини¹ у справах проти України. Протягом зазначеного періоду (серпень — жовтень 2014 року) Палатою Суду було винесено дев'ять рішень та дві ухвали проти України. Їх ми і розглянемо.

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ

1. Застосування сили під час затримання. У цій категорії справ було винесено два рішення, в одному з яких Суд визнав, що застосування сили до заявника було законним, тоді як в іншому — надмірним. Розглянемо, в чому полягали відмінності між цими справами. Перша справа — «Залевський проти України» (№ 3466/09, рішення від 16.10.14 р.) — стосувалася скарг заявника на погане поводження з боку працівників міліції та приватних осіб. Так, у лютому 2006 року троє міліціонерів приїхали до квартири заявника на черговий виклик його дружини, яка скаржилася на погрози насиллям та вбивством з його боку. За твердженням заявника, міліціонери разом з двома братами дружини заявника увірвалися в квартиру і почали його бити, при цьому він не оборонявся. Намагаючись одягнути заявникові наручники, міліціонери зламали йому руку, після чого відвезли його до райвідділу міліції. За твердженням уряду, міліціонери хотіли затримати заявника та одягнути йому наручники, однак той чинив опір, а тому вони були змушені застосувати силу, їм допомагали вгамувати заявника брати його дружини,

і під час одягання наручників руку заявникові було зламано ненавмисно.

У подальшому заявник пройшов лікування і поскаржився до прокуратури на погане поводження з боку міліціонерів та братів його дружини під час затримання. Однак після кількох повернень судами справи на додаткове розслідування прокуратура зрештою відмовила в порушенні кримінальної справи, беручи до уваги поведінку заявника, який мав міцну статуру та вчинив опір під час затримання, та відсутність складу злочину в діях працівників міліції та братів дружини заявника, які допомогли міліціонерам надягти на нього наручники, під час чого в ході заламування рук заявникові і було зламано руку. Відтак особи, що затримували заявника, застосували силу законно і не мали умислу травмувати заявника. Національні суди погодилися із такими висновками.

Розглядаючи скаргу заявника за статтею 3, Суд зазначив, що травмування заявника були досить серйозними, щоб підпадати під статтю 3, а відтак вимагав від національних органів виконання свого процесуального зобов'язання за Конвенцією — провести

¹ Далі за текстом — ЄСПЛ або Суд.

ефективне розслідування його скарги. Разом з тим Суд зазначив, що органи слідства належним чином допитали свідків, зібрали необхідні докази, у тому числі медичні експертизи, та здійснили інші належні кроки для встановлення всіх обставин справи, а сама тривалість розслідування разом із судовим розглядом (2 роки і 5 місяців) не була надмірною. За цих обставин ЄСПЛ дійшов висновку, що в цілому національні органи дотрималися свого процесуального зобов'язання за статтею 3. Що стосується матеріального аспекту статті 3 (власне, законності застосування сили під час затримання заявника), Суд зазначив, що конфлікт між міліціонерами та заявником стався не в ході запланованої операції із затримання, а радше за спонтанних обставин, які могли мати непередбачувані та серйозні наслідки. Тому від міліціонерів можна було розумно очікувати рішучих дій з огляду на його незаконну та небезпечну поведінку та історію його стосунків з дружиною. Відтак рішення застосувати наручники було виправданим за таких обставин. При цьому участь двох приватних осіб під час надягання наручників була також виправдана, враховуючи міцну статуру заявника та опір, який він вчинив. Відповідно, порушення матеріального аспекту статті 3 в цій справі також не було встановлено.

Навпаки, у справі *«Гордієнко проти України»* (№ 27620/09, рішення від 16.10.14 р.) Суд дійшов зовсім інших висновків. Ця справа стосувалася, серед іншого, візиту заявника до місцевого суду, де він хотів отримати копію рішення по своїй справі. За його твердженням, співробітник суду відмовився видати йому копію рішення, а коли заявник почав сперечатися, він підізвав двох охоронців, і ті заламали йому руки, надягли наручники та виштовхали з суду, при цьому б'ючи його по голові та ногах. Це все бачила пані Г., яка дала заявникові свій телефон, погоджуючись надалі дати свої свідчення. Надворі заявник втратив свідомість, приїхала швидка допомога та міліція, і поки міліціонери вирішували, що з ним робити, — везти до лікарні чи в міліцію — він втрутився в їхню розмову, за що останні кинули його на землю та стали на його руки, щоб він не зміг встати. Згодом його відвезли до лікарні. За твердженням уряду, заявникові не дали копію рішення, тому що він відмовився пред'явити посвідчення особи, поведився неналежно, лаявся, ігноруючи зауваження співробітника суду. Тоді до нього підійшли двоє охоронців, а згодом ще двоє викликаних працівників

міліції, які попередили його про незаконну поведінку та можливе застосування до нього сили. Коли той проігнорував попередження, на нього надягли наручники та силою вивели з суду, де наручники зняли. При цьому заявника ніхто не бив, а кожного разу, коли до нього наближались міліціонери, він сам падав на землю та бився головою об машину швидкої, щоб спричинити собі ушкодження. Тому заявникові вкололи заспокійливе та відвезли до лікарні.

Згідно з медичними експертизами заявник отримав струс мозку та низку синців на голові та руках, що було кваліфіковано як легкі тілесні ушкодження. Заявник поскаржився до прокуратури на побиття охоронцями та міліціонерами, яка зрештою відмовила в порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу злочину в діях останніх. Таке рішення було засноване на свідченнях працівників та охоронців суду, міліціонерів, водія та лікаря швидкої. Згідно з рішенням, заявник поведився в суді неналежним чином, порушував громадський порядок та не виконав законних вимог міліціонерів. Тому охоронці суду надягли на нього наручники та намагалися вивести з суду. Коли заявник втратив свідомість (або зробив вигляд, що втратив) та впав на підлогу, наручники зняли та надали йому першу допомогу. Надворі ж заявник перебував у збудженому стані, падав на землю та бився головою об карету швидкої. Рішення також посилалося на медичну експертизу, в якій було зазначено, що заявник міг отримати травмування шляхом описаної ним версії подій, та на свідчення експерта, який її проводив і який півроку потому під час дачі показань слідчому зазначив, що заявник міг отримати струс мозку та пошкодження тканин голови, коли він бився головою об швидку. Було також допитано пані Г., яка зазначила, що співробітник суду поведився зухвало, тоді як заявник був спокійним, і що охоронці суду виволокли його з суду, б'ючи при цьому по ногах та інших частинах тіла. Вони продовжували його бити і надворі, коли заявник упав на землю. Нарешті вона зазначила, що не бачила, щоб заявник бився головою об карету швидкої.

Розглядаючи скаргу заявника на неефективне розслідування його скарги національними органами, Суд дійшов висновку, що вони не здійснили справжньої спроби провести ефективне розслідування, оскільки версія подій заявника не була перевірена належним чином. Зокрема, спочатку медичний експерт зазначив в експертизі, що уш-

кодження могли бути спричинені шляхом, описаним заявником, а згодом під час дачі свідчень він зазначив, що певні ушкодження, зокрема голови, могли бути спричинені шляхом, описаним міліціонерами. В останньому випадку експерт не пояснив походження інших ушкоджень, зокрема синців на руках заявника. При цьому слідчі органи поклалися саме на цю часткову експертизу. Що стосується матеріального аспекту статті 3, Суд зазначив, що хоча медичні докази не виключили жодної версії подій, тим не менш перевагу було надано саме версії міліціонерів. Версію ж заявника не було належним чином розслідувано. Тому, на думку Суду, офіційне пояснення походження ушкоджень голови заявника не було переконливим. Крім того, Суд зазначив, що ситуація затримання заявника була цілком керованою, враховуючи стверджуване правопорушення, скоєне ним, відсутність ознак небезпечної поведінки заявника, його очевидно слабкий фізичний стан (на відміну від попереднього заявника) та той факт, що з ним мали справу аж чотири офіцери. Тому в матеріалах справи ніщо не свідчило про безумовну необхідність застосовувати наручники в суді до заявника та робити це перед усіма іншими відвідувачами. Відтак Суд дійшов висновку про порушення і матеріального аспекту статті 3, присудивши заявникові 5 тис. євро компенсації за нематеріальну шкоду.

2. Погане поводження в міліції. У справі «Рудяк проти України» (№ 40514/06, рішення від 4 вересня 2014 року) Суд встановив «традиційні» для України порушення матеріального аспекту статті 3 у зв'язку з поганим поводженням із заявником під час затримання. Зокрема, заявник скаржився, що під час його арешту у 2005 році правоохоронці били його протягом трьох діб «просто тому, що він хотів мати адвоката». При цьому уряд-відповідач не зміг пояснити походження ушкоджень заявника, а його фізичний стан на момент арешту та доставки в міліцію не було медично зафіксовано. Також було встановлено порушення процесуального аспекту статті 3 у зв'язку з неефективно проведеним розслідуванням скарг заявника на національному рівні, яке звелось лише до опитування причетних до поганого поводження із заявником працівників міліції, які звичайно ж заперечили всі твердження заявника. За встановлені порушення статті 3 Суд присудив заявникові 12 тис. євро компенсації за нематеріальну шкоду.

3. Погане поводження з боку приватних осіб.

Стаття 3 Конвенції захищає особу не лише від поганого поводження з боку представників держави (правоохоронців, працівників пенітенціарних установ тощо), але й від поганого поводження з боку приватних осіб. Для того щоб у держави виникло позитивне зобов'язання із забезпечення ефективного розслідування скарги на погане поводження з боку приватної особи, таке поводження повинне сягнути мінімального рівня жорстокості, для оцінки чого беруться до уваги характер та зміст поводження, спосіб та метод його здійснення, його тривалість, фізичні та психологічні наслідки, а інколи й стать, вік та стан здоров'я жертви.

У цьому зв'язку повернемося до згаданої вище справи «Гордієнко проти України», яка також стосувалася й двох епізодів поганого поводження стосовно заявника з боку приватних осіб. У першому епізоді заявника вдарив в обличчя пан Т. під час їхнього конфлікту на тролейбусній зупинці, в результаті чого заявник отримав синець розміром 3x1,5 см. У подальшому за його заявами було проведено розслідування, однак справу закрито за збігом строків притягнення Т. до відповідальності. Заявник поскаржився до Суду на відсутність ефективного розслідування поганого поводження з боку Т., однак ЄСПЛ дійшов висновку, що отриманий заявником синець, який не призвів до жодних ускладнень його здоров'я, не сягав мінімального рівня поганого поводження, а тому в держави не виникло зобов'язань щодо проведення ефективного розслідування його скарги.

Другий епізод стосувався тверджень заявника про те, що під час прогулянки по вулиці біля свого будинку до нього підбіг невідомий чоловік, розмахуючи ножем, та сильно вдарив його в голову, до того ж голову було порізано, можливо, ножем. Як установила медична експертиза, заявник отримав струс мозку та пошкодження м'яких тканин голови тупим предметом; протягом 11 днів він перебував на лікуванні. Заявник поскаржився до правоохоронних органів, які зрештою відмовили в порушенні кримінальної справи, оскільки не могли встановити особу нападника, а ушкодження заявника були легкими. Заявник поскаржився до Суду на відсутність ефективного розслідування і цієї своєї скарги. У цьому випадку Суд дійшов висновку, що травмування заявника (струс мозку та синець 6x7 см) були достатніми для того, щоб у держави виникло зобов'язання

щодо проведення ефективного розслідування. Однак, на думку Суду, таке розслідування було проведено ефективно, оскільки були зібрані всі докази, проведені експертизи, а саме розслідування тривало недовго. Те, що особу нападника на заявника не встановили, саме по собі не робило розслідування неефективним, оскільки обов'язок щодо проведення державою ефективного розслідування є обов'язком заходів, а не результатів, а тому не кожне розслідування має завжди успішно закінчуватися. Відтак скарга заявника на порушення статті 3 була відхилена як необґрунтована.

4. Умови утримання під вартою. Хоча умови утримання під вартою часто стають предметом встановлення Судом порушення статті 3 Конвенції, у справі *«Воробйов проти України»* (№ 28242/10, рішення від 16.10.14 р.) Суд дійшов іншого висновку. Зокрема, в цій справі заявник, який відбував призначене йому покарання, скаржився на умови утримання у в'язниці № 7, а саме на те, що в камерах взимку було холодно (лише на 2 градуси більше, ніж надворі), камери були вогкими, вікна покриті поліетиленовою плівкою, а не склом, і що їжа була неякісною. Оскільки більше деталей чи доказів своєї скарги заявник (у тому числі свідчень співкамерників) не надав, а уряд-відповідач заперечував цю скаргу, надавши відповідні довідки тюремної адміністрації, Суд дійшов висновку, що його скарга була нечіткою та загальною, і це позбавило Суд можливості дійти висновку, що страждання заявника сягнули мінімального рівня жорстокості, який вимагається статтею 3.

Часто твердження заявників є достатніми для Суду, якщо останній вже встановлював подібні порушення щодо умов утримання під вартою в тому чи іншому закладі. Однак оскільки в цій справі Суд раніше не встановлював порушень щодо в'язниці № 7, він не міг розглянути твердження заявника на його користь. Тому Суд відхилив скаргу як необґрунтовану. Так само необґрунтованими Суд визнав скарги заявника про стверджуване неналежне лікування туберкульозу, оскільки матеріали справи свідчили про те, що насправді заявникові надали належне лікування, яке привело до його одужання.

СТАТТЯ 5 КОНВЕНЦІЇ: НОВИЙ КПК — СТАРІ ПРОБЛЕМИ

10 лютого 2011 року Суд виніс квазіпілотне рішення у справі *«Харченко проти України»* (№ 40107/02),

в якому виявив низку проблем за статтею 5 Конвенції, які в Україні мають системний та повторюваний характер. Однією з таких проблем було визнано тримання особи під вартою в період після закінчення досудового слідства та до початку судового розгляду без відповідного судового рішення. Суд зазначив, що відсутність чітко сформульованих законодавчих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідала критерію «передбачуваності закону» для цілей статті 5 § 1 Конвенції. Беручи до уваги системний характер проблеми, Суд наголосив, що Україні слід невідкладно реформувати законодавство для забезпечення його відповідності вимогам статті 5.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу, який набув чинності 19.11.12 р., позиціонувалося Україною як вирішення більшості проблем, виявлених Судом у зазначеній вище справі, в тому числі й зазначеної вище проблеми. Однак вже 09.10.14 р. ЄСПЛ виніс рішення у справі *«Чанєв проти України»* (№ 46193/13), в якій констатував, що проблема так і залишилася.

У цій справі заявник був заарештований 28.11.12 р. за підозрою у вбивстві. 30.11.12 р. місцевий слідчий суддя виніс постанову про тримання заявника під вартою до 27.01.13 р., а 25 січня продовжив строк тримання заявника під вартою до 27.02.13 р. В останню дату прокурор передав обвинувальний висновок та матеріали справи до суду. 28.02.13 р. адвокат заявника подав клопотання до керівництва СІЗО про негайне звільнення заявника у зв'язку із закінченням 27 лютого строку його тримання під вартою, на що отримав відповідь, що відповідно до КПК після передачі справи до суду саме суд має вирішувати питання про продовження утримання заявника під вартою. 11.03.13 р. адвокат заявника подав відповідне клопотання і до слідчого судді про звільнення заявника. Однак 14.03.13 р. суддя відхилив клопотання, пославшись на ст. 331 § 3 КПК та зазначивши, що в останній день утримання заявника під вартою його справу було передано до суду, який має два місяці для вирішення питання про продовження тримання заявника під вартою. Суддя дійшов висновку, що підстав для звільнення заявника 28.02.13 р. не було. 25.03.13 р. з таким висновком погодився й

апеляційний суд. 15 квітня 2013 року місцевий суд на попередньому слуханні виніс постанову про продовження утримання заявника під вартою.

Звернувшись до Суду, заявник поскаржився на те, що в період між 28 лютого та 15 квітня 2013 року він незаконно — без судового рішення — перебував під вартою. Розглядаючи цю скаргу, Суд із стурбованістю відзначив, що новий КПК, всупереч твердженням уряду України, не вирішив у чіткий та точний спосіб проблему тримання під вартою обвинуваченого в період після закінчення досудового слідства та початком судового розгляду, оскільки ст. 331 § 3 КПК передбачає, що суд має два місяці на вирішення питання про продовження тримання під вартою обвинуваченого, навіть якщо строки дії попередньої постанови про утримання під вартою, винесеної слідчим суддею, вже закінчилися. Відтак існуюче законодавство України дозволяє продовження тримання під вартою без судового рішення на період до двох місяців, що є порушенням ст. 5 § 1 Конвенції. При цьому Суд запропонував Україні терміново внести зміни до КПК, який наразі містить аналогічний недолік, котрий Суд встановлював раніше в низці справ.

За встановлене порушення в цій справі, що стала першою справою Суду щодо України, в якій порушувалися питання нового КПК (і яка, до речі, була розглянута в рекордно короткі строки — за 1 рік і 3 місяці), Суд присудив заявникові 4,5 тис. євро компенсації за нематеріальну шкоду.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ: ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ

У цій категорії показовою є справа *«Вінтман проти України»* (№ 28403/05, рішення від 23 жовтня 2014 року). Заявника, якого було засуджено за пограбування та вбивство, у 2001 році було доставлено для відбуття покарання до Вінницької в'язниці, яка знаходилася в 700 км від Запоріжжя, де живе його матір. У численних клопотаннях заявник та його матір просили пенітенціарні установи перевести його ближче до Запоріжжя, щоб його престарілій та хворій матері було легше його відвідувати. Однак органи відмовили їм на тій підставі, що за законодавством засуджені повинні відбувати весь строк покарання в тій самій в'язниці. Під час відвідування сина у 2004 році заявниця втратила свідомість, їй було надано медичну допомогу, і після цього вона більше вже не їздила до заявника. Усі подальші клопотання за-

явника та його матері про переведення заявника ближче до матері були відхилені за подібних підстав. Також зазначалося, що поведінка заявника в місцях позбавлення волі була незадовільною і що він повинен був виправитися, перш ніж клопотати про переведення. Крім того, двічі зазначалося, що це є неможливим у зв'язку з відсутністю вільних місць у більш близьких до Запоріжжя в'язницях. При цьому у 2009 році заявника було переведено ще далі — у Львівську область (1000 км від Запоріжжя).

Звернувшись до Суду, заявник поскаржився за статтею 8 ЄКПЛ про незаконність та несправедливість рішень пенітенціарних органів про відмову в його переведенні ближче до матері. Розглядаючи скаргу, Суд, по-перше, встановив, що мало місце втручання в права заявника за статтею 8 ЄКПЛ, оскільки враховуючи вік, стан здоров'я матері заявника, відстань до в'язниць, поєднану з реаліями української транспортної системи, відмова тюремних органів перевести заявника ближче до його дому була рівнозначною відмові в наданні можливості особистих контактів з матір'ю, а відтак є втручанням в його право на сімейне життя.

Далі Суд припустив, що таке втручання було законним, оскільки воно базувалося на достатньо чіткому та передбачуваному національному законодавстві, та перейшов до питання легітимності мети втручання, зазначивши, що в цілому втручання мало легітимну мету (зазначені пенітенціарними установами підстави щодо боротьби з перенаселеністю в'язниць та забезпечення належної дисципліни у в'язницях). Нарешті Суд розглянув питання пропорційності втручання. По-перше, він зазначив, що посилаючись на відсутність вільних місць у інших в'язницях, тюремні органи більше не надали жодних деталей стосовно тих в'язниць, щодо яких вони, якщо це дійсно так, розглядали питання переведення заявника, а також рівня заселення в таких в'язницях. Крім того, Суд зазначив: в матеріалах справи не було жодних доказів того, що тюремні органи взагалі розглядали питання переведення його в будь-який регіон, який знаходиться ближче до Запоріжжя, і навіть перевели його у 2009 році ще далі. Що стосується стверджуваної незадовільної поведінки заявника, то тюремні органи не зробили жодного розрізнення між клопотаннями заявника про пом'якшення його тюремного режиму та про його переведення до в'язниці з таким самим рівнем безпеки ближче

до Запоріжжя. В цілому, персональна ситуація заявника та його зацікавленість у підтриманні сімейних зв'язків ніколи ніким не розглядалися, і жодних належних та достатніх підстав для такого втручання в права заявника не надавалося. Відтак втручання (відмова в переведенні заявника ближче до матері) не було пропорційним переслідуваній меті, в порушення статті 8 ЄКПЛ.

Суд також дійшов висновку про «традиційне» для України порушення статті 8 ЄКПЛ у зв'язку з автоматичною перевіркою та періодичним відібранням кореспонденції заявника, оскільки застосовне національне законодавство хоч і дозволяло таку перевірку (за деякими виключеннями), воно належним чином не захищало заявника від свавільного втручання в його право на повагу до кореспонденції, не передбачаючи жодної різниці між різними категоріями осіб, з якими ув'язнені могли переписуватися (правоохоронні органи, родичі тощо), а також засоби оскарження ув'язненим перевірки кореспонденції. Тому таке втручання не було «відповідно до закону».

За встановлені порушення Суд присудив заявникові 12 тис. євро компенсації за нематеріальну шкоду, а його юристу — 3,4 тис. євро за представництво в Суді.

Право на повагу до сімейного життя і житла.

У цій категорії цікавою є справа *«Дземюк проти України»* (№ 42488/02, рішення від 04.09.14 р.), в якій заявник, житель с. Татарів (частина м. Яремче), скаржився на рішення сільради від лютого 2000 року щодо відкриття нового цвинтаря в 38 м від його будинку. Це й було зроблено в серпні 2000 року, однак вже в грудні 2003 року місцевий суд задовольнив позов заявника проти сільради, зазначивши, що територія, виділена під будівництво цвинтаря, не була належною для цього, а будівництво проводилося з порушенням законодавства про захист навколишнього середовища поблизу житлових будинків (зокрема, не було дотримано 300-метрової природоохоронної зони) і з ризиком зараження підземних вод. Тому суд зобов'язав сільраду закрити цвинтар і виплатити заявникові компенсацію. Це рішення залишили в силі і вищестоящі суди, однак воно так і не було виконано сільрадою. У 2008 — 2009 роках експертиза встановила, що рівень бактеріального забруднення колодязя заявника, який був єдиним джерелом питної води, перевищував стандарт у 238 разів, а тому її не можна було пити та використовувати для гос-

подарських потреб.

Звернувшись до ЄСПЛ, заявник поскаржився, що будівництво цвинтаря коло його будинку забруднило воду в колодязі, яка стала непридатною ані для пиття, ані для використання в господарських цілях, а тому він не міг нормально користуватися своїм житлом та земельною ділянкою. Таке будівництво також негативно позначилося на здоров'ї його та його родини, в порушення статті 8 Конвенції.

Суд насамперед дійшов висновку про те, що побудова та використання цвинтаря так близько від домівки заявника з подальшими наслідками для природного середовища та якості життя заявника, що неодноразово визнавалося і національними органами, і різними звітами та висновками, сягала мінімального рівня для встановлення наявності втручання в права заявника за статтею 8. Далі Суд розглянув законність втручання в права заявника і відзначив, що будівництво цвинтаря відбулося з порушенням законодавства, зокрема щодо дотримання 300-метрового природоохоронного радіусу від цвинтаря, не було законно затвердженого плану побудови цвинтаря, при цьому національні суди визнали незаконність побудови цвинтаря та недотримання природоохоронних норм і норм з охорони здоров'я, а місцеві органи влади судові рішення не виконали. Тому втручання в права заявника не було здійснене «у відповідності до закону», що стало достатнім для встановлення порушення статті 8 (без подальшої перевірки Судом наявності легітимної мети втручання та пропорційності такого втручання). У цій справі, яка розглядалася Судом понад 12 років, заявникові було присуджено 6 тис. євро компенсації за моральну шкоду.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ: СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

Справа *«Швидка проти України»* (№ 17888/12, рішення від 30.10.14 р.) стосувалася наступного. 24 серпня 2011 року колишній президент України поклав вінок до пам'ятника Т. Шевченку в Києві з нагоди 20-річчя незалежності України. Після цього заявниця, якій на той момент було 63 роки, підійшла до вінка та зрізала з нього частину стрічки з написом «Президент України Віктор Янукович». За її словами, таким чином вона, як опозиціонерка, намагалася висловити протест проти політики колишнього глави держави. Наступного дня заявницю

було затримано за дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), а 30 серпня 2011 року районний суд визнав її винною за це правопорушення, зазначивши, що заявниця відмовилася визнати себе винною, та призначивши їй покарання у вигляді адміністративного арешту строком на десять діб. Заявниця подала апеляцію, посилаючись на статтю 10 ЄКПЛ та стверджуючи, що її дії були вираженням громадянської позиції, і що вона не мала ані хуліганських мотивів, ані наміру порушити громадський порядок чи мир. Однак 21 вересня 2011 року апеляційний суд відхилив апеляційну скаргу заявниці, яка на той момент вже відбула покарання.

Заявниця звернулася до ЄСПЛ зі скаргою за статтею 10 ЄКПЛ, на що Суд зазначив, що дії заявниці мали намір передати певні ідеї стосовно Президента України людям, які її оточували на момент відрізання стрічки. Тому, на його думку, ця дія становила акт політичного вираження поглядів. Відтак покарання заявниці було втручанням в її права за статтею 10 ЄКПЛ. Далі Суд розглянув, чи було таке втручання засноване на законі, чи мало воно легітимну мету та чи було воно необхідним у демократичному суспільстві. Визнавши, що втручання мало законні підстави (ст. 173 КУпАП), а також легітимну мету (захист громадського порядку та прав інших осіб), Суд зупинився на питанні його необхідності. Так, він зазначив, що як передбачено в КУпАП та як було роз'яснено Пленумом ВСУ, позбавлення волі за адміністративні правопорушення повинне призначатися лише у виняткових випадках. Тим не менш, суди застосували до 63-річної заявниці без судимостей найсуворіше покарання за правопорушення, яке не включало жодного насильства чи небезпеки. Зробивши це, національні суди послалися на відмову заявниці визнати свою вину, тим самим покаравши її за незгоду змінити свої політичні погляди. На думку ЄСПЛ, виправдання цьому не було, а тому призначене покарання було непропорційним переслідуваній меті, в порушення статті 10 ЄКПЛ.

Суд також встановив порушення статті 2 Протоколу № 7, оскільки право заявниці на подачу апеляційної скарги в цій справі виявилось на практиці неефективним, оскільки на момент винесення рішення апеляційним судом заявниця вже відбула покарання, яке за КУпАП вона повинна була відбути негайно після винесення рішення судом першої інстанції, а тому апеляційний суд вже ніяк не міг відновити порушені

права заявниці. За встановлені порушення Суд присудив заявниці 5 тис. євро компенсації.

СТАТТЯ 11 КОНВЕНЦІЇ: ПРАВО НА СТРАЙК

У цій категорії справ помітною є справа *«Венья-мін Тимошенко та інші проти України»* (№ 48408/12, рішення від 2 жовтня 2014 року), яка стосувалася п'ятьох заявників — співробітників авіакомпанії «АероСвіт», які були членами її профспілки.

16 лютого 2011 року Національна служба посередництва і примирення (НСПП) зареєструвала трудовий спір між працівниками і керівництвом авіакомпанії. Працівники виступили з низкою вимог: ремонт авіаційного електронного обладнання для обслуговування харчуванням і кондиціонування повітря; підвищення безпеки технологічних процесів у польоті; питання умов виплати, перерахунку та підвищення зарплати, забезпечення транспортування бортпроводників літака в аеропорт і назад тощо. 16 березня і 12 квітня 2011 року НСПП, посилаючись на рішення щодо примирення від 28 лютого, 10 і 30 березня 2011 року, встановила, що деякі вимоги вже були задоволені. 27 травня 2011 року арбітражний суд при НСПП виніс рішення щодо решти вимог працівників. Було встановлено, що більшість із них законні, а тому вони були скеровані керівництву авіакомпанії для виконання. Однак оскільки авіакомпанія не забезпечила дотримання цих вимог, у тому числі щодо заявників, її працівники вирішили провести страйк, який повинен був початися 28 вересня 2011 року і тривати до повного задоволення їхніх вимог. Сформований страйковий комітет повідомив про страйк низку міністерств, відомств, установ та організацій. У відповідь авіакомпанія звернулася до суду про визнання проведення страйку незаконним. Остаточним рішенням від 19 грудня 2011 року суди встановили, що страйк є незаконним і винесли рішення про його заборону. Суди послалися на статтю 18 Закону України «Про транспорт» 1994 року, яка забороняла страйки на транспортних підприємствах, якщо вони впливають на перевезення пасажирів, зазначивши при цьому, що авіакомпанія була великим пасажирським перевізником, який обслуговував понад 80 маршрутів у 33 країни.

Заявники звернулися до ЄСПЛ зі скаргою на порушення статті 11 Конвенції у зв'язку із заборонаю в проведенні страйку лише на тій підставі, що вони

працювали на транспортному підприємстві. Розглядаючи скаргу, Суд відзначив, що мало місце втручання в права заявників, що виразилося в забороні проведення страйку. Розглядаючи законність такого втручання, Суд не оминув увагою питання ясності та передбачуваності закону, на якому таке втручання базувалося. Зокрема, Суд установив, що положення Конституції України передбачають право на страйк як засіб захисту економічних і соціальних інтересів працівників. Що стосується процедури здійснення цього права, то вона повинна бути врегульована законодавством. Далі Суд зазначив, що стаття 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів» 1998 року передбачає заборону страйків у випадках, «якщо припинення роботи ставить під загрозу життя чи здоров'я людей і навколишнього середовища або перешкоджає запобіганню стихійного лиха, аварії, катастрофи, епідемії, епізоотії або ліквідації їх наслідків». На думку Суду, у цьому формулюванні ніщо не вказувало на те, що перелік заборон не є невичерпним. Водночас стаття 18 Закону України «Про транспорт» також передбачає, в яких випадках страйки повинні бути заборонені, в тому числі «у випадках, пов'язаних з пасажирськими перевезеннями або обслуговуванням безперервно діючих виробництв». Хоча в Прикінцевих положеннях Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів» і передбачено, що інші правила і закони мають бути застосовані тільки в тій частині, що не суперечить цьому закону, і що вони повинні бути приведені у відповідність із ним, Суд відзначив, що вже більше 16 років Закон України «Про транспорт» продовжує застосовуватися. Наведені міркування були достатніми для Суду, щоб дійти висновку про те, що втручання в права заявників за статтею 11 Конвенції не були «у відповідності до закону», який у цьому випадку не був досить чітким та передбачуваним.

За встановлене порушення статті 11 Суд присудив заявникам по 4 тис. євро компенсації за нематеріальну шкоду.

СТАТТЯ 34: ПЕРЕШКОДИ В КОРИСТУВАННІ ПРАВОМ НА ПОДАЧУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАЯВИ

У зазначеній вище справі «Воробйов проти України» Суд встановив порушення статті 34 у зв'язку з тим, що після завершення кримінальної справи

проти нього він не мав можливості отримати копії матеріалів своєї кримінальної справи. Розглядаючи цю скаргу, Суд зазначив, що він вже неодноразово встановлював подібні порушення у справах проти України, оскільки законодавство України не забезпечує ув'язненим чітку та конкретну процедуру, яка б надавала їм можливість отримати копії матеріалів їхніх кримінальних справ після закінчення кримінального провадження — або шляхом надання їм дозволу зробити копії самостійно (переписати вручну або скопіювати відповідним обладнанням), або шляхом зобов'язання відповідних органів зробити такі копії для ув'язнених. За встановлене порушення Суд присудив заявникові 1,5 тис. євро компенсації.

СТАТТЯ 1 ПРОТОКОЛУ № 1: ВІДСУТНІСТЬ ПРАВОМІРНОГО ОЧІКУВАННЯ

У справі «Петльований проти України» (№ 54904/08, ухвала щодо прийнятності від 30 вересня 2014 року) в грудні 2006 року заявник відкрив депозит у приватній кредитній спілці, однак згодом не зміг повернути гроші. У квітні 2007 року проти співробітників спілки було порушено кримінальну справу за фінансові махінації, а заявника було визнано потерпілою стороною. У травні 2008 року господарський суд оголосив кредитну спілку банкрутом, а засновницю спілки було оголошено в розшук. У лютому 2008 року заявник подав позов проти Міністерства фінансів та Державного казначейства з вимогою про відшкодування йому матеріальної шкоди, спричиненої внаслідок злочину, за статтею 1177 Цивільного кодексу. Нагадаємо, що редакція цієї статті у відповідний час зазначала, що матеріальна шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, компенсується їй за рахунок держави, якщо особа, яка вчинила злочин, не може бути встановлена або є неплатоспроможною. При цьому зазначалося, що умови та порядок виплати компенсації встановлюються законом.

Остаточним рішенням суди відхилили позов заявника, оскільки спеціального закону, який би встановлював умови та механізм реалізації положень статті 1177 ЦК, ще не було прийнято. Крім того, суди зазначили, що особу, яка спричинила шкоду заявникові, було встановлено (засновниця спілки), однак її місцезнаходження не було відоме, і що її неплатоспроможність не було встановлено.

Заявник поскаржився до ЄСПЛ за статтею 1 Протоколу № 1 на неможливість повернути свої депозитні кошти, і що держава йому не компенсувала їх. Однак Суд зазначив, що за ЦК компенсація державою шкоди залежить від двох умов, зокрема: невстановлення особи, яка скоїла злочин, або її неплатоспроможності. Подальші умови мали бути визначені окремим законом, який на момент винесення Судом рішення не був прийнятий. Таким чином, виплата компенсації державою ніколи не була безумовною, і крім того, через відсутність закону, який би встановив умови та порядок виплати компенсації, право на компенсацію за статтею 1177 ЦК не виникало. На додаток, у справі заявника не було дотримано виконання умов статті 1177 ЦК (невстановлення особи та її неплатоспроможність). Тому Суд дійшов висновку, що заявник не мав достатньо встановленої вимоги щодо компенсації для цілей П1(1), а відтак він не мав і «правомірного очікування» отримання відповідних сум. Таким чином, скаргу було відхилено як несумісну *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

ПРАВИЛО 47 РЕГЛАМЕНТУ СУДУ: РОЗ'ЯСНЕННЯ НОВИХ УМОВ ПОДАЧІ ЗАЯВ ДО ЄСПЛ

У справі «Малиш та Іванін проти України» (№ 40139/14 та № 41418/14, ухвала щодо прийнятності від 9 вересня 2014 року) Суд мав нагоду вперше прокоментувати останню редакцію Правила 47 Регламенту Суду, яка була прийнята 6 травня 2013 року та набула чинності 1 січня 2014 року, зокрема питання перебігу шестимісячного строку подачі індивідуальної заяви. Оскільки в цій справі первісно подані заяви були неповними (заявники не надали копії своїх національних позовів, апеляційних та касаційних скарг), Суд проінформував заявників про недотримання Правила 47 і попередив їх, що перебіг шестимісячного строку подачі заяви до Суду буде перервано лише після подачі повного пакета доку-

ментів до Суду. Згодом заявники подали повні пакети документів по своїх заявах, як того вимагав Суд, але вже поза межами шести місяців від дат остаточних рішень національних судів.

Розглядаючи ці справи, Суд зазначив, що якщо раніше перше звернення до Суду, в якому навіть стисло було викладено факти та скарги, переривало перебіг шестимісячного строку звернення до Суду (за умови подачі в подальшому повної заяви), з 1 січня 2014 року умови подачі заяв є більш жорсткими. Зокрема, для переривання перебігу шестимісячного строку необхідно відразу подати заяву разом з усіма документами на її підтримку, а неповні заяви більше не беруться до уваги для цілей переривання перебігу шестимісячного строку. В цій справі, хоча перше звернення першого заявника було зроблене ще до набуття чинності новою редакцією Правила 47, таке перше звернення не перервало перебігу шестимісячного строку, оскільки він не надав повну заяву у строки, встановлені йому Судом у відповідному листі-запиті. Щодо другого заявника Суд зазначив, що його твердження про те, що він мав труднощі в підготовці своєї заяви, були невизначеними та не підтриманими жодними доказами чи переконливими аргументами, тому Суд дійшов висновку, що другий заявник не надав належного пояснення його недотримання вимог нової редакції Правила 47. Відповідно, Суд відхилив заяви як такі, що були подані поза межами шестимісячного строку звернення до ЄСПЛ.

З огляду на цю справу можна порадити усім потенційним заявникам та їхнім представникам проявляти максимальну обачність та увагу при подачі своїх заяв до Суду. При цьому найкращою буде рекомендація подавати заяву відразу з усіма підтверджуючими документами (копіями позовів, апеляційних та касаційних скарг тощо) і якомога швидше після винесення на національному рівні остаточного судового рішення. Саме в такому випадку заявники зведуть до мінімуму можливі ризики пропуску шестимісячного строку подачі заяви до Суду.

150-РІЧЧЮ ПРИСЯЖНОЇ АДВОКАТУРИ 110-РІЧЧЮ РАДИ АДВОКАТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Йосип Бронз,

голова Ради адвокатів Одеської області, заслужений юрист України

На превеликий жаль, ані суди, ані прокуратура, ані навіть адвокатура це свято не відзначають. Більше того, навіть не згадують про нього, імовірно, вважаючи, що судова реформа, проведена в Росії у 1864 році, ніякого відношення до України не має. На тлі тих драматичних подій, які переживає наша країна, на тлі зростання імперіалістичних апетитів нашого східного сусіда спогади про час, коли частина України входила до складу Російської імперії, здаються дещо не доречними. Проте це частина нашої історії. І саме з цим часом пов'язано становлення інституту адвокатури в частині України. І чимало проблем,

з якими в той час зіткнулася незалежна адвокатура, що тільки-но зароджувалася, на подив співзвучні з труднощами, які виникають і в сучасній українській адвокатури. Тому ми вважаємо, що забувати свою історію неприйнятно.

Якщо виходити з того, що українські адвокати є правонаслідувачами інституту присяжних повірених, то цей рік буде для нас ювілейним. Користуючись нагодою, хочемо нагадати колегам про нашу славну спадщину.

Якою була судова система частини України, що входила на той момент (150 років тому) до складу Російської імперії? Структура, названа судом, по суті своїй такою не була. Це була якась таємна організація, яка в тиші кабінетів вирішувала долі та проблеми людей.

У 1820 році, майже за 50 років до запровадження Судових Статутів, державна Комісія зі складання законів, що спостерігала плачевний стан з представництвом громадян, у своєму журналі писала: «Позовники повинні були тільки представити свої прохання, документи та докази, після чого «суд» зобов'язаний довідками роз'яснити і керувати ходом одного до остаточного рішення. Захист діла або висловлення суду зупинено — як даремні та незручні. Строки розгляду справ не визначені, тому суд, а точніше, канцелярія суду, діє абсолютно довільно, а по-

зовникам не залишено жодної участі у провадженні справи. Усе покрито найбільшою таємницею, і позивач, і відповідач не повинні знати, в якому стані перебуває їх справа».

Колишні правителі Росії, навіть такі освічені, як Петро I і Катерина II, не терпіли адвокатуру і навіть слухати не хотіли про те, що в державі можуть з'явитися адвокати.

Петро I, відвідавши Англію в 1698 році, у судовому присутстві побачив адвокатів у париках і мантиях та запитав: «Що це за люди і що вони тут роблять?». Йому відповіли: «Це законники, Ваша Величність!». «Законники? — вигукнув цар. — А до чого вони? У моєму царстві є тільки 2 законники, і я хочу повісити одного, коли повернуся додому».

Не поступалася попереднику в ненависті до адвокатів і Катерина II, яка заявляла: «Адвокати, зважаючи на те, коли і скільки їм заплатять, підтверджують то правду, то брехню, то справедливе, то несправедливе. Адвокати і прокуратори в мене командувати не будуть, доки я жива, а після мене слідуватимуть моїм починам».

Навіть відомий своїми ліберальними поглядами імператор Микола I говорив: «Доки я царюватиму в Росії, адвокатів не буде, проживемо й без них».

Проте подібне ставлення до адвокатури було властиве не тільки «варварській» Росії. Так, Наполеон I, коли йому представили проект організації адвокатури, відмовився його підписати і сказав: «Я не підпишу декрет і хочу, щоб можна було відрізати язик адвокату, який використовує його проти уряду».

З подібного ставлення влади до адвокатури можна зробити простий висновок: чим менше у країні законності, тим нестримніше свавілля, тим більш вороже влада ставиться до адвокатури.

До речі, під час Французької революції один з адвокатів, які захищали Людовика XVI і Марію-Антуанету, був страчений. Причому одним з ініціаторів страти був Робесп'єр, який мав адвокатську ліцензію! Ось вам і паралель між одним із принципів сучасної адвокатури, за які ми боремося: не отожднювати адвоката з його клієнтом і не карати адвоката за те, що він виступає чиймсь захисником!

Але повернемося до історії України. До кого ж могла звернутися в XIX сторіччі звичайна людина за захистом і представництвом? Адвокатури як такої ще не було. Існував такий собі інститут стряпчих, заступників у справах. Ця братія не користувалася великою популярністю, їх непорядність була описана Гоголем, Тургенєвим, Островським, Салтиковим-Щедріним та іншими.

Один із сучасників Судової реформи писав про стряпчих: «Приказная строка, со старушечьим лицом, ястребиным носом и беспокойными глазами, совершенно истасканное существо».

За низький професійний рівень (у багатьох не було юридичної освіти) і недоброросовісність стряпчих у народі називали донощиками, кровопивцями, чорнильними душами і, нарешті, — кропив'яним сім'ям.

Державна Рада була обізнана про низьку якість правової допомоги, яку надавали ці особи, з приводу чого писала: «Число людей, які займаються ходінням у справах, вельми обмежене і неблагонадійне, бо люди ці нерідко діють на шкоду своїх вірителів».

Дореформені «адвокати» настільки себе дискредитували, що після запровадження Судової реформи присяжні адвокати не захотіли мати з ними нічого спільного.

Громадська думка затаврувала презирством стан повірених і свідчила про те, що доти, доки уряд

не дасть стану юристів чіткі права та законну організацію, доти жодна чесна людина, яка себе поважає, не вступить до його лав.

Пропонувалося не допускати в новий стан колишніх заступників у справах, щоб не принижувати значення цього інституту і не уповільнювати встановлення його престижу в суспільстві.

Проте після запровадження Судової реформи було прийнято рішення створити інститут приватних повірених, — заступників старого типу, доки кількість присяжних повірених не стане достатньою для задоволення потреб громадян на надання юридичної допомоги. Заступники перебували під контролем окружних судів, які видавали їм особливі свідоцтва і перед якими вони несли дисциплінарну відповідальність. Водночас юридична освіта для цих осіб обов'язковою так і не стала.

Представники нового інституту адвокатури, що тільки формувався, прагнули всіяко дистанціюватися від стряпчих і заступників. Наприклад, адвокат Потехін писав: «Ми народилися не з них, навіть не з попелу їх. Ми зовсім нові люди. Ані історичної спорідненості, ані послідовного зв'язку з ними ми не маємо, чим і можемо пишатися».

Один з найкращих адвокатів Росії В. Д. Спасович говорив: «Зоологи дошукуються, але поки не дошукалися, хоча й вірять у самозародження організму. У нас саме такий приклад самозародження організму. Ми вийшли не від них, ми не вилупилися зі шкаралупи. Ми без роду, без племені».

Якою була держава, де новому адвокатському стану належало працювати?

Напівфеодальна країна, в якій тільки-но скасували кріпосне право, без Конституції, без Парламенту, без вільної преси, без громадських інститутів, без прав і свобод для громадян, тобто тоталітарна, монархічна держава.

І раптом на такий «жорсткий» ґрунт упроваджують один з найдемократичніших інститутів сучасного суспільства — суд присяжних і присяжну адвокатуру.

Слід зазначити, що реформа готувалася цілих 12 років (з 1852 року) і була предметом гострих дискусій і великих сумнівів.

З 1860 року чутки про створення суду присяжних та запровадження стану присяжних повірених почали поширюватися серед студентської молоді, викладачів юридичних навчальних закладів і юристів.

Усі, хто бажав освоїти нові форми судочинства, серед них і відомі юристи, наприклад К. К. Арсенєв,

почали створювати гуртки, на засіданнях яких займалися обговоренням проектів підготовлюваної Судової реформи, вивченням законодавства та відомих справ, розглянутих у Росії та в інших країнах.

Учасники таких засідань проводили постановочні судові засідання, виступаючи на них як головуючі, прокурори та адвокати, вели допити свідків і потерпілих, виголошували обвинувачувальні та захисні промови, тобто освоювали прийоми роботи судочинства в нових умовах.

Проведені заходи сприяли тому, що практично одразу з'явилися люди, які відповідали високим ідеалам, закладеним у Судових Статутах.

Успіхом можна назвати й те, що імператор Олександр II, який правив у той час, був реформатором і запровадив, крім судової, ще земську, земельну та військову реформи. Він розумів необхідність проведення судової реформи, уважно стежив за роботою з її підготовки і не дав можливості противникам «поховати» її.

За Судовими Статутами суд став відкритим, публічним, змагальним, а судді незалежними. Ось принципи правосуддя, закріплені у Статутах: «Суд має бути швидким, правим, рівним для всіх».

Ф. Н. Плевако писав: «Судові Статути створені не для кар'єри суддів і прокурорів, не для достатку та розкоші адвокатів; вони — для установлення правди на Русі».

Статутами були визначені права та обов'язки адвокатів, вирішені питання гонорару і відрядження частини його на оплату праці адвокатів, які вели справи за призначенням суду для захисту незабезпечених, дисциплінарної відповідальності і навіть форма одягу — чорний фрак і срібний знак у петлиці із зображенням герба судового відомства.

Статути почали діяти не одразу — потрібна була ще певна підготовча робота з підбору та призначення суддів, прокурорів, установлення процедури прийняття у стан присяжних повірених.

29 жовтня 1865 року було прийнято «Положення про запровадження Судових Статутів», в якому, крім інших питань, також висвітлювалося, хто може бути присяжним повіреним. Щоб отримати доступ до професії, повірені повинні були:

— закінчити курс юридичних наук у вищому навчальному закладі, 4 роки прослужити в судовому відомстві або 5 років займатися веденням справ у судових місцях;

— закінчити вищі навчальні заклади (можливо не з юридичної спеціальності), але прослужити в судовому відомстві 5 років;

— 5 років пропрацювати помічником присяжних повірених.

З чого ж почалася робота з приймання бажаних потрапити до стану присяжних повірених?

У березні 1866 року в губерніях Російської імперії розпорядженням міністра юстиції були затверджені тимчасові Комітети, що розглядали прохання осіб, які бажать стати присяжними повіреними. Комітети давали оголошення в місцевих газетах приблизно такого змісту: «Комітет оголошує про прийняття та розгляд прохань осіб, які бажать вступити в число присяжних повірених по округу С.-Петербурзької (Московської) судової палати».

Комітет розглядав прохання, за наявності підстав приймав рішення про відмову, а задоволені прохання направляв до канцелярії Міністерства юстиції, яке розглядало прохання та затверджувало їх, після чого громадяни ставали присяжними повіреними.

Після створення Рад присяжних повірених Комітети було скасовано.

Для обрання Рад присяжних повірених необхідна була наявність 20 осіб в окрузі судової палати із числа осіб, затверджених міністром юстиції.

Перші Ради присяжних повірених були створені в Санкт-Петербурзі (2 травня 1866 року) і Москві (16 вересня 1866 року). Наступна Рада присяжних повірених була створена в Харкові в 1874 році. Після цього на довгих 30 років на підставі Високого веління імператора від грудня 1874 року створення Рад в інших губерніях було призупинене. Функції Рад було передано окружним судам, тому приймання до лав присяжних повірених здійснювалося цими судами, під контролем яких і перебували присяжні повірені.

Стан присяжних повірених створив суворі правила поведінки та моралі, яких не існувало в жодній вільній професії, а обрана присяжними повіреними Рада була представником честі та гідності стану. Такої суворості і нещадної дисципліни не знала жодна корпорація, жоден професійний стан на території тодішньої Росії.

До 50-річчя створення стану присяжних повірених у 1913 році за редакцією О. М. Маркова на основі постанов Рад присяжних повірених з питань професійної етики було складено Правила адвокатської професії.

До цієї ж дати було приурочено видання багатотомної праці «Історія російської адвокатури», в редакційній колегії з підготовки якого брав участь одеський адвокат Я. Е. Ліберман.

Побоювання недоброзичливців з приводу відсутності необхідної юридичної кваліфікації у присяжних повірених виявилися безпідставними. Історик права дивувався:

«Звідки з'явилося стільки талановитих, чесних і освічених людей, які одразу зуміли освоїтися з новими формами судочинства, піднести суд і судове звання».

Для прикладу можна назвати лише декількох представників присяжної адвокатури, щоб зрозуміти, наскільки високими були інтелектуальний і професійний рівень нового стану:

В. Д. Спасович: — автор підручників з кримінального, цивільного та міжнародного права, дослідник творчості Шекспіра, Байрона, Пушкіна, Лермонтова, Міцкевича;

К. К. Арсен'єв — прапорносець і вартувий адвокатської етики, видав книги про російську, німецьку та французьку адвокатуру, літературний критик, дослідник творчості Салтиков-Щедріна;

Князь О. І. Урусов — автор 3-томника статей про театр, літературу, живопис, дослідник творчості Золя, Гоголя, Мольєра.

Ні в чому не поступався переліченим адвокатам найкращий юрист Росії, суддя та прокурор А. Ф. Коні, — блискучий судовий оратор, талановитий письменник і неабиякий учений-правознавець, прокурори В. І. Жуковський і С. А. Андрієвський, які в подальшому стали відомими адвокатами.

Звідки з'явилося стільки блискучих ораторів, де вони вивчали ораторське мистецтво і судову мову? Одна з головних причин, що сприяла появі блискучих ораторів, — це запровадження суду присяжних і, крім того, стан задавленого безправ'ям суспільства.

Ось що говорив із цього приводу Салтиков-Щедрін: «Істинні оратори з'являються в тих країнах, де довго існувало рабство, диктатура, канцелярська таємниця, заслання в місця не настільки віддалені. Під тиском гніту накопичувалася гіркота, роздратування, бажання перервати греблю паскудства, яка облутала життя. Коли греблю гніту з громом і тріском рознесе, тоді і з'являються оратори».

Чехов писав адвокату С. А. Андрієвському: «Ваша промова у справі юнкера, який убив свого товари-

ша, — це річ чудова за грандіозністю, простотою та картинністю — люди живі, і я бачу дно яру».

Адвокати з судових трибун таврували самодержавство за убогість і безправ'я населення, відсутність елементарних прав і свобод. Самодержавство побачило, якого «джина» воно випустило на свободу, і вирішило «трохи притиснути адвокатуру», проте змінити ситуацію докорінно уже не було можливості.

Яскравим прикладом для підтвердження такого висновку і причин, через які влада почала «тиснути» на адвокатів, стала одна з найгучніших справ після реформеного суду — справа зі звинувачення Віри Засулич у замаху на вбивство градоначальника Санкт-Петербурга Федора Трепова.

А. Ф. Коні, незадовго до цього призначений головою Санкт-Петербурзького окружного суду, прийняв ведення справи у своє провадження. Для підтримки обвинувачення необхідний був і відповідний прокурор, проте з його призначенням почалися проблеми. Планувалося, що прокурором на процесі виступатиме чудовий юрист і оратор Жуковський, проте він під слушним приводом відмовився від участі у справі. Вибір припав на іншого, також дуже досвідченого, кваліфікованого юриста і блискучого судового оратора Андрієвського, який теж відмовився від участі у справі у зв'язку з тим, що керівництво прокуратури намагалось нав'язати йому позицію у справі, з якою він не міг погодитися.

Довелося призначити обвинувачем К. Кісселя, прокурора слабкого як у правових питаннях, так і духовно. Людина, яка дуже боялася майбутнього процесу, проте, водночас, дуже хотіла підтримувати обвинувачення, щоб досягти популярності.

Засулич захищав професіонал високого класу П. А. Александров.

Природно, що влада намагалась себе убезпечити від можливого негативного результату у справі — винесення присяжними виправдувального вироку, у зв'язку з чим міністр юстиції граф Пален спробував впливати на головуючого, повідомивши Коні, що уряд має право очікувати від нього особливих послуг у цій справі.

Відповідь Коні про те, що суд ухвалює вироки, а не надає послуги, став легендарним, проте не міг не викликати роздратування «у найвищих сферах».

Нагадаю обставини справи. Політичний засуджений Олексій Богомоллов був висічений різками за те, що не зняв шапку перед градоначальником Санкт-Пе-

тербурга Треповим, коли останній інспектував в'язницю.

Слід зазначити, що побиття різками як вид фізичного покарання, який багато сторіч існував на Русі, було скасоване, і, звісно, таке незаконне покарання не могло не викликати протестів та обурення, особливо серед молоді і студентства. При цьому країна являла собою котел невдоволення, що поступово закипав і загрожував самодержавству найнегативнішими наслідками.

Побиття Богомолова і постріл Засулич вкрай розпалили ситуацію. У цих умовах суд і присяжні засідателі, які розглядали справу, зазнавали величезного морального тиску.

Засулич зважилася на акт відплати, пояснюючи свій вчинок формою протесту проти наруги над людською гідністю. Влада, не бажаючи надавати справі політичного відтінку, пов'язаного з незаконними діями градоначальника, намагалася представити все як побутовий злочин, викликаний особистими причинами, при цьому посилено поширюючи відверту брехню про те, що Засулич була коханкою Богомолова, хоча Засулич ніколи Богомолова не бачила і знайома з ним не була.

Блискучий захист Александрова, що розкрив дійсні причини вчиненого Засулич злочину, відверто слабке обвинувачення та неупереджене ведення процесу головуючим Коні, особливо його настанова присяжним перед їх виходом у дорадчу кімнату, не могли не зробити відповідного впливу на присяжних, які після недовгої наради винесли вердикт про невинуватість Засулич.

Наступного дня після процесу Александров був визнаний одним з найкращих адвокатів у Росії, а в деяких країнах Європи газети надрукували його захисну промову.

Влада отримала гучний ляпас, проте судова кар'єра Федора Коні практично скінчилася: спочатку його перевели до департаменту з розгляду цивільних справ, а потім призначили обер-прокурором касаційної інстанції.

Не забутий був і всіма критикований прокурор Кисель, якого з часом (усе забувається, а в пам'яті залишилося те, що він підтримував обвинувачення у справі В. Засулич) призначили прокурором Варшавського департаменту, а потім і сенатором.

ІСТОРІЯ ОДЕСЬКОЇ АДВОКАТУРИ

У 2004 році адвокатська громадськість Одеси та і практично адвокати всіх регіонів України святкували 100-річчя створення Ради присяжних повірених в Одесі, на честь чого закріпили меморіальну дошку на будівлі, в якій проходило перше засідання Ради присяжних повірених (вул. Пантелеймонівська, 17).

Якою ж була організація присяжних повірених в Одесі?

В Одесі присяжні повірені, підпорядковані окружному суду, на загальних зборах обирали старшину, наділеного мінімальними повноваженнями, що, звичайно, не могло замінити діяльності Ради, у зв'язку з чим адвокати зверталися до центральних органів влади з клопотаннями про необхідність створення в їх судовому окрузі Ради присяжних повірених.

10 листопада 1904 року високим царським велінням Рада присяжних повірених була створена в Казанській, Одеській, Саратовській Судових палатах. До Одеської Ради відповідно до Указу імператора також були віднесені присяжні повірені Кишинєва, Єлисаветграда (Миколаєва), Херсона, Кам'янець-Подільського, Сімферополя, Вінниці.

До першого засідання Ради присяжних повірених, головою якої був обраний один з відомих у Росії адвокатів О. Я. Пергамент, в окрузі налічувалося 298 адвокатів.

Одеська Рада посіла гідне місце серед інших Рад. Це можна проілюструвати тим, що коли в 1913 році були видані Правила адвокатської професії в Росії, то основою для цього видання стала дисциплінарна практика чотирьох Рад присяжних, у тому числі нашої Ради.

Ми пам'ятаємо наших попередників, постійно повертаємося до їх спадщини і сподіваємося, що нинішнє, як і подальші покоління адвокатів, відповідатимуть їх рівню та використовуватимуть у своїй адвокатській діяльності славне минуле присяжної адвокатури.

Зі святом вас, любі колеги!

З повним текстом виступу Й. Л. Бронза на конференції Ради адвокатів Одеської області, що була присвячена 150-річчю присяжної адвокатури та 110-річчю створення Ради присяжних повірених в Одесі, можна ознайомитися у «Віснику одеської адвокатури» № 4 за 2014 рік.

Слідчому судді Київського районного
суду м. Харкова

ВІД КОГО

копії: слідчому ОСОБА 5

СКАРГА

на постанову слідчого про закриття кримінального провадження від _____ р.

ФАБУЛА СПРАВИ ПРО ДТП

У результаті цієї ДТП ОСОБА 1 були спричинені численні тілесні ушкодження: ПЕРЕЛІК УШКОДЖЕНЬ. _____ року була винесена постанова про закриття кримінального провадження за цим фактом у зв'язку з тим, що слідчим та експертним шляхом не можливо встановити істинний механізм дорожньо-транспортної події, а саме хто з учасників ДТП допустив порушення Правил дорожнього руху України, які призвели до настання самої події, а відповідно усі здобуті докази є недостатніми для доведення вини жодного з учасників ДТП.

З цією постановою я категорично не згодна та вважаю її передчасною та такою, що порушує вимоги чинного Кримінального процесуального законодавства України.

У матеріалах кримінального провадження існує чимало доказів, які суперечать один одному у зв'язку з тим фактом, що водій ОСОБА 2 — учасник ДТП, одразу після скоєння зіткнення із мопедом ОСОБА 1, поки він лежав на дорозі та чекав на медичну допомогу, змінив картину ДТП — перемістив мікроавтобус, яким керував, змінивши полосу, на якій сталося зіткнення, у зв'язку з чим протокол огляду місця події не відповідає фактичним обставинам справи, що підтверджується відеозаписом з мобільного телефону, вилученого у свідка ОСОБА 3, який зроблено одразу після ДТП. З цього відеозапису чітко вбачається, що одразу після зіткнення мікроавтобус марки МАРКА знаходиться на правій смузі автодороги (на полісі руху водія ОСОБА 1 — тобто водій мікроавтобуса скерував свій автомобіль на зустрічну смугу, де і сталося зіткнення), на схемі ж ДТП — місце розташування мікроавтобуса знаходиться на лівій смузі (тобто на своїй полісі руху). У зв'язку із наявністю цього відеозапису стає зрозумілим, що схема ДТП не відповідає фактичним обставинам справи та не може бути належним доказом, свідчення свідків ОСОБА 2 та ОСОБА 4 є неспроможними.

Під час досудового слідства була проведена лише одна комплексна судово-трасологічна та судово-автотехнічна експертиза № _____ від _____ року, для якої були надані наявні на той момент докази: протокол огляду місця події, протокол допиту свідка ОСОБА 2, протокол допиту свідка ОСОБА 3 та протокол допиту ОСОБА 1. Інших доказів на той момент не було. Під час досудового слідства після отримання висновків експертизи № ___ були отримані й інші докази: вилучено відеозапис з мобільного телефону свідка ОСОБА 4 (який спростовує показання ОСОБА 2 та ОСОБА 3, підтверджує невідповідність протоколу огляду місця події кінцевій картині ДТП), проведено слідчий експеримент з участю потерпілого та участю свідка, яка надавала йому першу медичну допомогу. Як мені відомо, також було проведено слідчий експеримент і за участю водія ОСОБА 2.

Додаткової експертизи слідчим не призначалось, хоча були для того усі підстави. Встановити істину по справі за допомогою знань лише слідчого не є можливим, оскільки такі дослідження потребують спеціальних знань, задля чого і мала б бути призначена додаткова експертиза в порядку ст. 242 КПК України, на дослідження якої мали би бути надані нові докази. Лише після отримання висновків експертизи можна робити висновки про можливість або неможливість встановлення винного у цій ДТП.

На вирішення експерта необхідно було б також поставити питання про можливість та механізм утворення задирів (трасологічна експертиза) на мопеді ОСОБА 1 внаслідок дорожнього-транспортної пригоди як при варіанті за його показаннями, так і на підставі показань ОСОБА 2, вирішення яких могло би спростувати чиєсь показання.

Окрім того, досудовим слідством не проводились одночасні допити осіб, свідчення яких не узгоджуються один з одним, а саме: необхідно провести одночасний допит в порядку ч. 9 ст. 224 КПК України: ПЕРЕЛІК ОСІБ. Такі слідчі дії також могли б допомогти встановити істину у справі.

Окрім того, ще під час першого допиту ОСОБА 1 в якості потерпілого слідчому було заявлено про наявність безпосередніх очевидців ДТП, які їхали на своїй машині безпосередньо за потерпілим, а тому бачили на власні очі пригоду, що сталася. ДАНІ СВІДКІВ. Чому ці особи і досі не допитані, мені не відомо. Слідство триває більше року, проте ніяких результатів немає.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України кримінальне провадження підлягає закриттю у разі, якщо не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати. Вважаю, що досудовим слідством проведені не всі можливі слідчі дії та не назначені усі необхідні експертні дослідження, внаслідок чого висновок про неможливість встановлення винуватця ДТП, що мала місце 16.07.2012 р., є передчасним, а постанова про закриття кримінального провадження такою, яка підлягає скасуванню.

Фактично водій ОСОБА 2 здійснив: ФАБУЛА СПРАВИ ІЗ ПОСИЛАННЯМИ НА ПУНКТИ ПДР, ЩО ПОРУШЕНІ.

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Винесена слідчим постанова всупереч ч. 2 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України не може відповідати принципу всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження.

Постанову про закриття кримінального провадження від 15.08.2013 р. потерпілий ОСОБА 1 отримав від листоноші лише 29.08.2013 р., про що мається відповідна розписка у журналі.

На підставі вищевикладеного, керуючись п. 3 ч. 1 ст. 303, ст. 304, 306, 307 Кримінального процесуального кодексу України,

Прошу:

1. Постанову слідчого ОСОБА 5 від _____ року про закриття кримінального провадження № _____, внесеного до ЄРДР 10.12.2012 р. за фактом дорожньо-транспортної події за ознаками злочину, передбаченого ст. 286 ч. 1 КК України, скасувати.

2. Витребувати матеріали кримінального провадження № _____, внесеного до ЄРДР _____ року за фактом дорожньо-транспортної події за участю водіїв ОСОБА 2 та ОСОБА 1 за ознаками злочину, передбаченого ст. 286 ч. 1 КК України.

Додатки:

Дата:

Підпис

**До Жовтневого районного суду
м. Дніпропетровська**

П. І. Б. — підсудного за вчинення
кримінального правопорушення,
передбаченого ст. 365 ч. 2 КК України

ЗАПЕРЕЧЕННЯ на клопотання про відсторонення від посади

У Вашому провадженні розглядаються матеріали кримінального провадження, внесеного до ЄРДР _____ року за № _____ щодо мене за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ч. 2 КК України.

Із клопотанням сторони обвинувачення про відсторонення мене від займаної посади сторона захисту категорично не згодна за наступних підстав:

(НАВЕДЕННЯ ПІДСТАВ)

Таким чином, займана мною посада ніяким чином не дозволяє мені, скориставшись своїм службовим становищем, якимось чином вплинути на свідків та потерпілого у даному кримінальному провадженні.

Можливість або неможливість впливу на свідка або потерпілого у даному кримінальному провадженні ніяким чином не обумовлена займаною мною на даний момент посадою. Посада _____ ніяким чином не надає мені додаткових можливостей навіть поспілкуватись із свідками та потерпілим. А отже, необхідності у відстороненні мене від займаної посади немає.

Клопотання про відсторонення від посади згідно з вимогами ч. 2 ст. 155 КПК України передбачає виклад обставин, що дають підстави вважати, що обвинувачений, перебуваючи на посаді, знищить чи підробить документи та речі, які мають суттєве значення у даному кримінальному провадженні, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином.

У клопотанні сторони обвинувачення такого викладу обставин не має, а є лише абстрактні посилення на «наявність достатніх підстав вважати, що я намагався вплинути на свідків, потерпілого, а для такого припинення мене необхідно відсторонити від займаної посади». Належних, допустимих та достатніх доказів такого впливу сторона обвинувачення не надала, а тому клопотання є необґрунтованим та не відповідає вимогам ч. 5 ст. 132 та ст. 155 КПК України.

Згідно зі ст. 131 КПК України заходи забезпечення кримінального провадження, у т. ч. відсторонення, застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. А відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 132 КПК України застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо прокурор не доведе, що потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи. Доведеності такого ступеня втручання немає, а тому фактично сторона обвинувачення намагається поставити мене у край не вигідне становище, позбавляючи мене можливості працювати за своєю кваліфікацією та професією у межах наявних пропозицій.

Фактично сторона обвинувачення намагається лишити мене права на труд, гарантованого Конституцією України.

Подане клопотання є необґрунтованим, а ризики — не доведеними належними та достатніми доказами, а тому клопотання не підлягає задоволенню.

У зв'язку із ненаведенням ризиків, невстановленням необхідного рівня втручання у мої права та свободи та недоведеністю взаємозв'язку між займаною мною посадою та можливістю впливати на свідків та потерпілого, а також відсутністю необхідності застосовувати до мене заходу забезпечення кримінального провадження,

ПРОШУ:

У задоволенні клопотання сторони обвинувачення про відсторонення мене від посади відмовити.

Дата

Підпис

**Держинському районному суду
м. Харкова**

П. І. Б. підсудного за вчинення
кримінального правопорушення,
передбаченого ст. 365 ч. 2 КК України

**ЗАПЕРЕЧЕННЯ
на клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді застави**

У Вашому провадженні розглядаються матеріали кримінального провадження, внесеного до ЄРДР _____ року за № _____ щодо мене за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ч. 2 КК України.

Із клопотанням сторони обвинувачення про обрання відносно мене запобіжного заходу у вигляді застави сторона захисту категорично не згодна за наступних підстав:

Згідно зі ст. 177 КПК України метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків. Свої процесуальні обов'язки я виконую належним чином: від суду не ховаюсь, вчасно прибуваю у судові засідання, за межі області не виїжджаю, постійно мешкаю за однією адресою, із свідками у справі стосовно їх показань не спілкуюсь, впливу на потерпілого не маю.

Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Ризиками у кримінальному провадженні можуть бути:

- 1) переховування від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищення, приховування або спотворення будь-яких речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження кримінального правопорушення, в якому підозрюється, обвинувачується особа.

Жодного з цих ризиків не існує, оскільки у суду немає законних підстав вважати, що я буду переховуватися від суду, та моя попередня поведінка свідчить про інше; знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, я не можу, оскільки всі докази стороною обвинувачення вже зібрані.

Ризик незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні також не підтверджений належними доказами.

Вчиняти інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому я обвинувачуюся, я також не збираюся, і протилежному немає жодних доказів.

Подане клопотання є необґрунтованим, а ризики — не доведеними належними та достатніми доказами, а тому клопотання не підлягає задоволенню.

Згідно з рішенням Європейського суду з прав людини (яке згідно з ч. 5 ст. 9 КПК України є джерелом законодавства) у справі «Бойченко проти Молдови» № 41088/05 від 11 липня 2006 року — «одне тільки посилання судів на відповідну норму закону без вказівки підстав, з яких вони вважають обґрунтованими твердження про те, що нібито заявник може перешкоджати провадженню в справі, переховуватися від правосуддя або скоювати нові злочини, не є достатнім для ухвалення рішення про обрання запобіжного заходу». А у справі «Мамедова проти Росії» № 7064/05, рішення від 01 червня 2006 року, Європейський суд дійшов такого висновку: «посилання на тяжкість обвинувачення як на головний чинник при оцінці ймовірності того, що заявниця переховуватиметься від правосуддя, перешкоджатиме ходові розслідування або вчинятиме нові злочини, є недостатнім, хоча суворість покарання і є визначальним елементом при оцінці ризику переховування від правосуддя чи вчинення нових злочинів, і що потребу позбавлення волі не можна оцінювати з винятково абстрактного погляду, беручи до уваги тільки тяжкість злочину».

У зв'язку із ненаведенням ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, а також відсутністю необхідності застосовувати до мене будь-який вид запобіжного заходу,

ПРОШУ:

У задоволенні клопотання сторони обвинувачення про обрання запобіжного заходу відносно мене відмовити.

Дата:

Підпис

КУДИ
ВІД КОГО

кримінальне провадження № _____ від _____

КЛОПОТАННЯ
в порядку ст. 89 КПК України про визнання доказів недопустимими

Стороною обвинувачення у кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР за № _____ від _____ за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365 ч. 2 КК України, в якості доказів надано протокол огляду місця події від _____. У зв'язку із тим фактом, що протокол не відповідає вимогам чинного законодавства в частині отримання доказу, прошу визнати останній недопустимим доказом з наступних причин: огляд проведено у нічний час з 00:00 до 00:30, що є грубим порушенням ч. 4 ст. 223 КПК України, згідно з якою проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22:00 до 06:00) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може привести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного. У зв'язку з тим фактом, що реальних причин вважати, що затримка у проведенні даної слідчої дії могла привести до знищення слідів, у слідства не було, підозру у даному кримінальному провадженні також нікому пред'явлено не було. Таким чином, проведення даної слідчої дії не відповідало вимогам чинного законодавства та грубо порушило права учасників огляду (їх грубо було позбавлено відпочинку та сну, особи серед ночі були терміново доставлені для проведення огляду, могли навіть не зорієнтуватись у тому, що відбувається, та через страх чи переляк вказати неправдиві відомості).

Також стороною обвинувачення надано в якості доказу огляду місця події від _____, який не відповідає вимогам чинного законодавства щодо порядку його складення. Так, у протоколі містяться пусті графі для заповнення протоколу, які після його складення та підписання не були перечеркнуті з метою уникнення можливості що-небудь дописати в нього. Більше того, протокол у графі підпис понятих № 1 не містить будь-яких відомостей про понятого, який своїм підписом підтвердив відповідність відомостей у протоколі тим діям, які проводились під час проведення даної слідчої дії. Згідно з частиною 7 ст. 223 КПК України обшук та огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів. Не всі пусті графі також перечеркнуті з метою недопущення дописування у протокол додаткових відомостей.

Згідно зі ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення.

У зв'язку з тим фактом, що вищевказані докази отримані з порушенням встановленої процедури, прошу їх визнати недопустимими.

На підставі вищевикладеного, у відповідності до ст. 86, ч. 4, 7 ст. 223 КПК України, керуючись ст. 89 КПК України, —

Прошу:

Визнати 2 протоколи огляду місця події від _____ недопустимими доказами.

Дата

Підпис